

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Environmentální zájmové skupiny v České republice a
jejich vliv na tvorbu veřejných politik**

Lucie Spěváčková

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

**Environmentální zájmové skupiny a jejich vliv na
tvorbu veřejných politik**

Lucie Spěváčková

Vedoucí práce:

PhDr. Mgr. Petr Jurek, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2022

Lucie Spěváčková

Poděkování

Ráda bych poděkovala mému vedoucímu práce PhDr. Mgr. Petru Jurkovi Ph.D., za jeho rady a pomoc při psaní této bakalářské práce. Dále velké poděkování patří České tiskové kanceláři za umožnění přístupu do jejich Infobanky, která mi poté byla důležitým zdrojem informací.

Obsah

1 Úvod	1
2 Zájmové skupiny a jejich způsob prosazování zájmů	4
3 Historie environmentální politiky v ČR a ČSSR	8
3.1 Legální environmentální zájmové skupiny před rokem 1989	10
3.2 Nelegální environmentální zájmové skupiny do roku 1989	11
4 Konstituční období 1990-1998	13
4.1 Environmentální politika 1990-1998 a zapojení zájmových skupin	13
4.2 Dostavba jaderné elektrárny Temelín	15
4.3 Demolice obce Libkovice a těžba hnědého uhlí v Severních Čechách	17
4.4 Protifreonový zákon	18
5. Období 1999-2004	20
5.1 Environmentální politika před vstupem do Evropské unie a zapojení environmentálních skupin	20
5.2 Národní park Šumava	21
5.3 Zákaz využívání kyanidové technologie při těžbě rud	21
5.4 Uzákonění záloh na recyklaci a opakované použití nápojových lahví	22
5.5 Přehrada Nové Heřminovy	24
5.6 Spolana a sanace starých ekologických škod	25
6. Období po vstupu do Evropské unie 2004–2021	27
6.1. Environmentální politika a činnost zájmových skupin	27
6.2 Územní limity těžby hnědého uhlí v Severních Čechách	28
6.3 Zákon o Národním parku Šumava	30
7 Vybrané environmentální zájmové skupiny a jejich vliv na tvorbu veřejných politik	32
7.1 Hnutí Duha	32
7.2 Greenpeace Česká republika	35
7.3 Děti Země	38
8 Závěr	40
9 Seznam použité literatury a pramenů:	43
10 Resumé	55

1 Úvod

V dnešní době je ochrana životního prostředí spjatá s chováním a činností každého jednotlivce na této planetě. Klimatická změna se bezesporu projevuje po celém světě a týká se každého z nás. Potřeba řešit klimatické změny a chránit životní prostředí se projevuje nejen ve společnosti, ale v politickém prostředí. Hovořili bychom tedy o zemích prvního a druhého světa. Velká část moderních západních (evropských) států řeší tuto problematiku skrze environmentální politiku, která bývá nedílnou součástí veřejné politiky většiny dnešních moderních a vyspělých států. Stále více se environmentální témata především v evropském prostředí dostávají do popředí politické debaty a vzrůstá zájem o tuto problematiku napříč celou společností. Nejen v České republice se stala klimatická změna žhavým tématem, ale tato problematika se nyní týká a snaží se ji intenzivně řešit téměř po celém světě. Vzhledem k viditelně probíhající klimatické změně je velmi pravděpodobné, že zájem o toto téma bude stále stoupat, a zvyšovat se jeho kontroverznost, jelikož řešení problémů je spojeno s proměnami společnosti. Stejně tak se zvýší povědomí o environmentálních skupinách, které ovlivňují nejrůznějšími způsoby rozhodovací proces a v konečném výsledku ovlivňují podobu environmentální politiky a legislativy.

Cílem mé práce je představit environmentální zájmové skupiny v České republice a jejich vliv na tvorbu veřejných politik od roku 1993 do roku 2021. Konkrétně se zaměřím na to, v jakých oblastech se angažovaly, jakými způsoby ovlivnily rozhodovací proces čili jaké strategie využívaly. K popsání jednotlivých strategií mi dopomůže typologie dle Anne Binderkrantz, která dělí strategie na přímé a nepřímé.

V první části mé bakalářské práce se zaměřím na definici zájmové skupiny obecně, konkrétně pak na environmentální zájmové skupiny a způsoby, kterým mohou ovlivňovat veřejnou politiku. V této první části také stručně představím historický vývoj environmentální politiky do roku 1989. Vykreslím okolnosti vzniku prvních ekologických spolků v Československu a jejich prvotní vliv na

ochranu životního prostředí. První spolky, které na našem území vznikají, dále rozdělím na legální a ilegální sdružení vzhledem k dobové politické situaci. V druhé části práce navážu na porevoluční environmentální politiku v Československu a České republice. Představím ji ve třech obdobích – konstitutivní období (1990-1998), období před vstupem do Evropské unie (1999-2004) a období po vstupu České republiky do Evropské unie (2004-2021). Nutno ovšem podotknout, že řešená témata často spadají do více období. U každé fáze opět nastíním politickou situaci, stručně představím Státní politiku životního prostředí, environmentální zájmové skupiny působící v tomto období a témata, kterým se věnovaly. U každého období uvedu konkrétní příklady vlivu ekologických spolků na rozhodování politických činitelů. Příklady si vybírám dle vlastního uvážení podle jejich významnosti, výsledku či mediálního dosahu. Hnutí Duha se věnují především z důvodu jejich velké aktivity. Organizace Greenpeace není původně česká, ale spadá pod mezinárodní vedení Greenpeace International, s nímž sdílí své postoje a principy. Kvůli této odlišnosti se organizaci věnuji ve své práci. Poslední environmentální zájmovou skupinou, které se podrobněji věnuji jsou Děti Země. Hnutí se odlišuje svým působením na regionální úrovni, a proto se zaměřím také na jeho vliv. V poslední části mé bakalářské práce vyberu tři environmentální zájmové skupiny, které měly velký vliv na tvorbu veřejných politik v České republice, vzhledem k počtu schválených zákonů, jejichž znění ovlivnili, počtu pořádaných akcí pro veřejnost, jejich publikační a osvětové činnosti, a také především jejich prostoru věnovaném v médiích. Také představím konkrétněji jejich práci a strategie, které využívají. Dále demonstрую, jak svoji práci financují, s kým a jakými způsoby spolupracují a jaké kampaně momentálně vedou.

K naplnění cíle mé práce mi poslouží mimo tištěných zdrojů především webové stránky jednotlivých zájmových skupin, Ministerstva životního prostředí České republiky, Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky. Konkrétně především stenozáznamy schůzí Poslanecké sněmovny a Senátu České republiky. Mimo těchto zdrojů využiji dobové zpravodajství poskytnuté skrze archiv České tiskové kanceláře, který mi především poslouží jako více neutrální

zdroj, jelikož jak zájmové skupiny, tak ministerstva na svých stránkách uvádějí občas emočně zbarvené informace.

2 Zájmové skupiny a jejich způsob prosazování zájmů

Zájmové skupiny snažící se prosadit společný zájem jednotlivců, jsou téměř nedílnou součástí každé svobodné společnosti. Zájmovým skupinám se věnovalo mnoho autorů, proto se k pojmu pojí více definicí. První a dodnes nejvíce využívanou je definice Maxe Webera, který zájmovou skupinou rozumí „omezený nebo uzavřený sociální vztah regulovaný navenek tehdy, když je dodržování jeho řádu garantováno vlastním chováním určitých lidí zaměřeným na jeho provádění: vedoucího a/nebo správního (administrativního) štábu, který má případně za normálních okolností pravomoc svaz zastupovat“ (cit. dle Fiala 1999: 52). Přestože za zakladatele teorie skupin je považován Artur Benthley, on sám žádnou definicí nenabídl. Na Benthleyho myšlenky navazuje dále například David B. Truman, který zájmovou skupinu definuje jako „libovolnou skupinu lidí, která na základě jednoho nebo více sdílených postojů, vznáší nároky na to, aby jiné skupiny společnosti prosadily, zachovávaly nebo rozvíjely takové formy chování které tyto sdílené postoje implikují“ (cit. dle Fiala 1999: 52–53). Do Weberovy definice tedy vnesl charakteristiku spojenou s požadavkem určitého typu jednání po ostatních skupinách. Truman dále odlišuje specifický druh zájmových skupin tzv. politické zájmové skupiny, jejichž znakem je směřovat své požadavky ke státním institucím (Fiala 1999: 53). Jinou typologii přináší Clive S. Thomas (2004), který rozděluje zájmové skupiny dle oblasti zájmu. Na základě toho, rozlišuje Thomas skupiny s hospodářskými zájmy, skupiny se speciálním neekonomickým zájmem (např. církve, feministické skupiny), skupiny s veřejným zájmem (skupiny hájící lidská práva, ochranu životního prostředí apod.), soukromé a veřejné zájmy institucí (institucemi rozumí především vládu, ale i univerzity či média) a nakonec takové skupiny, které vznikají za účelem prosazení jednoho konkrétního zájmu, a poté zanikají (Thomas 2004). Environmentální zájmové skupiny patří tedy dle Clive S. Thomase ke skupinám hájící veřejný zájem.

S definicí zájmu je úzce svázána definice strategie. V průběhu let nám bylo představeno několik typologií strategií zájmových skupin. Důležitým faktorem pro klasifikaci strategií jsou tzv. kanály vlivu, které představil Stein Rokkan. Na něj

navazují autoři učebnice komparativní politologie Hague, Harrop a Breslin (1992), kteří následně „hovoří o třech kanálech vlivu na národní úrovni – přímém jednání s vládou; nepřímém jednání skrze politické strany a nepřímém jednání skrz média“ (cit. dle Pinková 2011: 21). Nedostatkem této typologie je ovšem její etnocentrismus a nemožnost její řádné aplikace mimo politické prostředí Spojených států amerických. Často také dochází ke splynutí prvního a druhého kanálu, protože představitelé vlády mohou zároveň být lídry politických stran (Pinková 2011: 22). Pro moji práci je více vyhovující typologie představená Annou Bindekrantz, která dělí strategie na přímé a nepřímé. Přímé strategie dále dělí dle toho, zda směřují na exekutivu či legislativu. Mezi strategie směřující na exekutivu patří – kontaktování příslušného ministra; kontaktování úředníka na národní úrovni; aktivní využívání veřejných výborů atd.; reakce na žádosti o komentáře. Strategie směřované na legislativu se zaměřují na kontaktování parlamentních komisí; kontaktování mluvčích politických stran; kontaktování dalších členů parlamentu a kontaktování stranických organizací. Druhou skupinu strategií, které Anne Binderkrantz rozlišuje, jsou již zmíněné nepřímé strategie, které dále rozděluje na mediální strategie a mobilizační strategie. Mediální strategie zahrnují kontaktování reportérů; psaní dopisů editorům a redaktorům; vydávání tiskových stanovisek a pořádání tiskových konferencí; publikace analýz a výzkumných zpráv. Druhou skupinou nepřímých strategií jsou mobilizační strategie – pořádání veřejných mítinků a konferencí; organizování kampaní, psaní dopisů; pořádání stávek, občanská neposlušnost, přímé akce, veřejné demonstrace a happeningy; organizování peticí. Ve své práci pro přehlednost a pro lepší aplikaci na naše politické prostředí zahrnuji pod přímé strategie jednotně kontakt s politickými představiteli.

Zájmové skupiny, respektive nevládní organizace ovlivňují rozhodovací proces skrze tzv. přístupové body (access points). Ty lze dle Bouwena charakterizovat jako fáze či místa v rozhodovacím procesu, kdy mají zájmové skupiny možnost ovlivnit podobu výsledné politiky (Pinková 2013: 41). Mezi takovéto institucionální mechanismy k ovlivnění rozhodovacího procesu patří – připomínkové řízení v legislativním procesu; přítomnost v poradních orgánech vlád a ministerstev. Prvním

mechanismem zapojení je tedy připomínkové řízení, které, jak zmiňuje také Pinková, je jedním z nejprostších způsobů, kterým mohou nevládní organizace ovlivnit proces tvorby nové legislativy. Jeho výhodou je možnost zapojení velkého počtu nevládních organizací, ovšem oproti poradním orgánům nemají v připomínkovém řízení skupiny možnost zapojit se do formulace nových návrhů od samého začátku (Pinková 2013: 46). Aktéři, kterých se problematika dané legislativy týká, se snaží návrhy zákonů konzultovat. Některé zájmové skupiny mají svoji účast zajištěnou, jelikož spadají mezi tzv. povinná připomínková místa, která jsou blíže vymezena v Legislativních pravidlech vlády. Těmto zájmovým skupinám je povinné zaslat návrh zákona, pokud se jich tematicky dotýká. Tito aktéři pak mohou vznést zásadní či dílčí připomínky. Na zásadní připomínky musí orgán, který návrh zákona vypracoval, brát zřetel. Pokud připomínce nevyhoví, stává se tzv. předmětem rozporu (Pinková 2011: 62), který je nutno dále řešit. Pokud aktéři nenaleznou shodu, je rozpor předložen spolu s věcným záměrem k rozhodnutí vládě. Na ostatní připomínky povinných připomínkových míst, které se nestaly předmětem rozporu může, ale nemusí příslušný orgán reagovat.

Zbylá nepovinná připomínková místa, jsou v pravomoci příslušných ministerstev a navrhovaná legislativa je s nimi řešena jen v případě, že to příslušný orgán považuje za praktické a přínosné. Pinková upozorňuje, že je potřeba brát ohled na dvě skutečnosti. Zaprvé, okruh povinných připomínkových míst je velmi úzký, avšak často se jedná o zastřešující organizace, pod které spadá mnoho menších organizací. Tímto způsobem nepovinná připomínková místa často prosazují své zájmy, skrze ta povinná (Pinková 2011: 63). Druhou skutečností je konzultativní povaha připomínkového řízení, která sice zajišťuje prostor aktérům se k dané problematice vyjádřit, avšak je pouze na příslušném orgánu, zdali a na kolik se bude připomínce věnovat.

Druhým mechanismem, jakým lze zapojit zájmové skupiny do rozhodovacího procesu je přítomnost v poradních orgánech vlády a ministerstev. Hlavním rozdílem oproti připomínkovému řízení je možnost zapojení aktérů na začátku procesu, a aktivně se tak podílet na tvorbě policy. Dalším pozitivem je

zpětná vazba a případná možnost diskuze. Poradní orgány lze rozdělit na stálé a ad hoc.

V České republice tyto dva hlavní institucionální mechanismy pro zapojení zájmových skupin do rozhodovacího procesu existují. Významné nevládní organizace reprezentující odborové a zaměstnavatelské organizace mají přístup do rozhodovacího procesu skrze funkční tripartitu (Pinková 2013: 44). Další organizace jsou zastoupeny ve (stálých) poradních orgánech vlády a ministerstev. Mezi poradní orgány vlády zabývající se životním prostředím patří Rada vlády pro udržitelný rozvoj fungující od roku 2003, která je "stálým poradním, iniciačním a koordinačním orgánem vlády pro oblasti udržitelného rozvoje, strategického řízení a dlouhodobých priorit státu (MŽP ČR c). Mezi jejími členy jsou také zástupci několika environmentálních zájmových skupin. V roce 2020 byl členem Rady RNDr. Libor Ambrozek – ČSOP, Mgr. Jiří Koželouh – Zelený kruh a Ing. Jiří Dlouhý – STUŽ (MŽP ČR c). Seznam poradců a poradních orgánů MŽP bylo možné dohledat jen za období 2015-2021. V letech 2015-2016 má několik ekologických zájmových skupin své zástupce v Radě národního centra pro toxické látky, Radě pro odpadové hospodářství, Radě pro chemickou bezpečnost a v Meziresortní pracovní skupině pro otázky ochrany klimatu. Konkrétně se jednalo o zástupce sdružení Arnika, Hnutí DUHA a Zelený kruh – CZ Biom (MŽP ČR b).

Environmentální zájmové skupiny v České republice velmi využívají k prosazování svých zájmů zastřešující organizaci Zelený kruh, kam v současnosti spadá devadesát ekologických nevládních organizací (Zelený kruh). Svých cílů se snaží dosáhnout především pomocí kampaní, které bývají jejich hlavním nástrojem a prosazují jimi konkrétní řešení ekologických problémů. Dále zajišťují informační, vzdělávací a vědeckou činnost v environmentální oblasti, účastní se správních a jiných řízení, a podporují účast veřejnosti na ochraně životního prostředí. Výše zmíněné nástroje uvádějí obecně ve svých stanovách environmentální zájmové skupiny, kterým se budu věnovat ve své práci, a to Hnutí DUHA, Greenpeace, Arnika, Děti Země, Nesehnutí a ČSOP. Níže představím okolnosti jejich vzniku a prvotního působení.

3 Historie environmentální politiky v ČSR a ČSSR

Léta 1948–1989 byla pro životní prostředí u nás jedním z nejhorších období. Na přelomu 80. a 90. let byla Česká republika na předních evropských i světových příčkách, co se týče stupně narušení životního prostředí (Červinka 1999: 9–10). Znepokojivá až katastrofální byla kvalita ovzduší a vod, především v oblastech hnědouhelné těžby Severních Čech, Ostravska, Kladenska a okolí Prahy. V komunistickém Československu se informace ohledně stavu životního prostředí občanům tajily. Určitá změna nastala až v roce 1983, kdy byla zpracována „Zpráva o ekologické situaci v Československu“, která byla určena předsednictvu vlády. Dostala se ovšem na Západ a taktéž mezi lidi. Data ohledně radioaktivity, a s ní souvisejícím zdravotním stavem obyvatelstva a životního prostředí, byla ale až do revoluce zamlčována (MŽP ČR 1990: 17). Alarmující situací u nás byla také například situace v Krušných horách, kde především kvůli monokulturním smrkovým porostům a kyselým dešťům příroda postupně degenerovala. Podkrušnohoří tvořilo 1 % z celkové produkce světových emisí oxidu siřičitého (Červinka 1999: 10).

V šedesátých letech byl přijat zákon č. 35/1967 Sb., o opatřeních proti znečištění ovzduší, který ovšem neplatil pro všechny znečišťovatele, pouze pro ty, kteří znečišťovali nad přípustnou mez (Zákon č. 35/1967 Sb.: §1). A také ukládal především poplatky, které znečišťovatelé kvůli své činnosti museli uhradit (Zákon č. 35/1967 Sb.: §2), ty se jim ale velmi často odpouštěly. Mezi další předpisy obsahující „otázky ochrany čistoty ovzduší patří zákon o péči o zdraví lidu a jeho prováděcí předpisy, stavební zákon, předpisy o provozu motorových vozidel a předpisy proti ochraně před ionizujícím zářením i některé speciální hospodářskoprávní předpisy o náhradách škod“ (MŽP ČR 1990: 23). Dále v sedmdesátých letech byly přijaty zákony týkající se ochrany vod, a to konkrétně zákon č. 138/1973 Sb., o vodách a zákon č. 130/1974 Sb., o státní správě ve vodním hospodářství. Avšak často docházelo k porušování a udílení různých výjimek.

Ochrana zemědělské půdy byla zahrnuta v zákonech o ochraně zemědělského půdního fondu a o působnosti orgánů ochrany zemědělského půdního fondu. Tato právní úprava nebyla však dostatečná, jelikož chránila půdu pouze kvantitativně a nehleděla na kvalitu půdy. Orná půda byla rozšiřována na úkor luk a pastvin, čímž docházelo k destabilizaci krajiny. (MŽP ČR 1990: 24). O otázkách kvality půdy hovořila v druhé polovině osmdesátých let až vyhláška č. 36/1987 Sb., která byla však stále velmi nedostačující a nekvalitní. Právní úprava z roku 1977 a 1978 myslela také na ochranu lesů. Tyto zákony lze považovat za relativně pokrokové, jelikož lesy dělí na hospodářské, ochranné a lesy zvláštního určení. Předpisy o zajištění ekologické funkce lesa byly však velmi obecné a příliš neodlišovaly hospodaření v určitých typech lesa dle jejich funkce (MŽP ČR 1990: 24). Ještě na začátku devadesátých let byla státní ochrana přírody obsažena v zastaralém zákoně č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, který se zaměřoval jen na určité části prostředí, nikoli na přírodu jako fungující celek. Zastaralá byla také ochrana chráněných území a různých druhů organismů. V roce 1988 byla federální vládou schválena „Státní koncepce tvorby a ochrany životního prostředí a racionálního využívání přírodních zdrojů ČSSR do roku 2000“, která ale situaci ve skutečnosti nijak zásadně neřešila (MŽP ČR 1990: 17). Katastrofální stav životního prostředí zapříčinila hlavně chybně nastavená právní ochrana, jež zahrnovala „především poplatky a pokuty za nadměrné znečišťování ovzduší a vod, za ničení přírodních zdrojů, za odhadované ekonomické škody způsobené poškozeným, [a] odvody za využívání přírodních zdrojů odčerpávající diferenciální rentu [...]“ (MŽP ČR 1990: 26).

Velký obrat v environmentální politice státu nastal rokem 1990, kdy bylo ustaveno Ministerstvo životního prostředí a vzniká také ekologická politika státu (Červinka 1999: 11). Průzkum veřejného mínění uskutečněný téhož roku ukázal zajímavé výsledky. Na otázku „Co považujete za nejdůležitější problém, kterým by se měla zabývat vláda?“ odpovědělo 83 % lidí: „Řešení otázek životního prostředí“ (MŽP ČR 1990: 7). Nově vzniklé ministerstvo v čele s Bedřichem Moldanem vydalo tzv. Modrou knihu, která posloužila jako analýza stavu

životního prostředí České republiky. Dále na ni navázal „Program ozdravení životního prostředí České republiky“ zvaný též „Duhový program“, jenž vytyčil priority a cíle. Hlavním cílem bylo mimo jiné také připravit půdu pro legislativu vhodnou k odstranění dosavadních problémů (MŽP ČR a).

3.1 Legální environmentální zájmové skupiny před rokem 1989

Před listopadem 1989 se problematice životního prostředí věnovaly oficiálně povolené spolky, které vznikají ve druhé polovině sedmdesátých let – Hnutí Brontosaurus při Svazu socialistické mládeže, Český svaz ochránců přírody a Ekologická sekce Biologické společnosti při ČSAV (Patrik 2009). Od roku 1958 fungoval Sbor ochrany přírody Společnosti Národního muzea v Praze, který se později osamostatnil a přejmenoval na spolek TIS – Svaz pro ochranu přírody a krajiny. Ten byl tak do roku 1974, kdy vzniklo Hnutí Brontosaurus (Patrik 2009), v podstatě jedinou organizací zabývající se ochranou životního prostředí u nás (Zajoncová 2005). TIS neměl ve svých stanovách zakotvenou vedoucí úlohu Komunistické strany Československa, což sdružení působilo problémy. Spolek výrazně upozorňoval na problémy, které se v komunistickém Československu objevovaly a nebál se postavit proti stanoviskům režimu. TIS byl nakonec rozpuštěn a jeho činnost ukončena k 31. prosinci 1979 (Zajoncová 2005). Členové TIS se podíleli na mnoho ochranných výzkumech a projektech. Některé ze snah byly dokonce alespoň částečně úspěšné. Například průzkum těžebního prostoru uranových dolů v Hamru u České Lípy, který byl považován za riskantní z politického hlediska, jelikož uranové dodávky Moskva striktně hlídala a kontrolovala (Zajoncová 2005). Poté co několik institucí průzkum odmítlo, ujal se ho spolek TIS, díky němuž se podařilo „zabránit vytěžení a zdevastování rozsáhlejších oblastí a dalším nadbytečným opatřením. Byla provedena dokumentace později zničených částí a dán impuls k přemístění některých druhů rostlin nebo hmyzu“ (Zajoncová 2005). Dále stojí za zmínku projekt vodní nádrže v oblasti dnešního CHKO Křivoklátska, kterému se podařilo zabránit úplně. (Zajoncová 2005).

V roce 1974 vznikla Akce Brontosaurus v reakci na Rok životního prostředí vyhlášeného Organizací spojených národů (Hnutí Brontosaurus). Původně se jednalo o kampaň, která měla trvat rok. Mezi lidmi si ale získala přízeň, proto nadále pokračovala, až se zformovalo Hnutí Brontosaurus, které fungovalo při Svazu socialistické mládeže (Patrik 2009). Jeho hlavním cílem byla a nadále je výchova k ekologickému myšlení. Během osmdesátých let si hnutí získalo velkou popularitu (Hnutí Brontosaurus). Hnutí se například podílelo společně s ČSOP a CHKO Pálava na protestních akcích proti Novomlýnským nádržím na Jižní Moravě. Výstavbě poslední nádrže se nepodařilo zabránit, proto se tito dobrovolníci snažili alespoň zachránit různé druhy rostlin (Buček 2011). Hnutí se například podařilo vyjednat zrušení plánované betonáže koryta Ohře (Prokš 2021).

Koncem roku 1978 vzniká Ekologická sekce Biologické společnosti při ČSAV (Paměť národa 2016) jako výsledek práce několika odborníků, kteří usilovali o vytvoření základny vhodné ke sledování a konzultaci ekologických témat. Ekologická sekce zároveň sloužila jako jediný informátor ohledně stavu životního prostředí od osmdesátých let prostřednictvím svých sborníků s ekologickou tematikou (Paměť národa 2016).

O rok později, v roce 1979, v reakci na hnutí TIS byl založen Český svaz ochránců přírody, který měl až do Sametové revoluce ve svých stanovách obsaženou vedoucí úlohou KSČ (ČSOP 2019). ČSOP tvoří i dnes mnoho menších pobočných spolků fungujících na regionální úrovni zvaných základní organizace (ČSOP 2021). Při záchraně flóry lužních lesů, která byla při stavbě nádrže u Nových mlýnů ohrožena, se angažovala například ZO ČSOP Brněnští Datlí (Buček 2011). Stejně jako ostatní hnutí působil ČSOP při plánované výstavbě vodní nádrže v Křivoklátsku. Svaz se také zapojil do akcí proti výstavbě autodromu v Podkomorských lesích u Brna či výstavbě dopravní tepny přes Stromovku (Moravec 2009).

3.2 Nelegální environmentální zájmové skupiny do roku 1989

V osmdesátých letech se také zformovaly skupiny, které fungovaly z undergroundu. V roce 1987 vzniká při Chartě 77 její Ekologické fórum (Patrik

2009), které kritizovalo environmentální politiku tehdejšího režimu. O několik měsíců později se formuje Demokratická iniciativa, která zasílá Federálnímu shromáždění ČSSR psaní, v němž mimo jiné žádají o zlepšení životního prostředí. Vzniká také spolek České děti a Hnutí za občanskou svobodu (Patrik 2019).

Ke konci osmdesátých let velmi dominovalo téma problematiky znečištěného ovzduší. V Praze vznikla 26. května 1989 skupina zvaná Pražské matky, která demonstrovala za čistší ovzduší (především v Praze) a ochranu přírody pro další generace. Svoji činnost zahájily při příležitosti mezinárodního setkání ministrů životního prostředí v Praze. Ministrům adresovaly petici, která upozorňovala na špatný stav životního prostředí v Československu a na neinformovanost občanů v této oblasti (Pěšky městem).

4 Konstituční období 1990-1998

Vliv environmentálních zájmových skupin v České republice v průběhu let zkoumám ve třech obdobích. První, konstitutivní, období vymezují mezi léty 1989-1998. V tomto období se v České republice teprve utvářela první environmentální politika státu a formovaly se příslušné instituce. Po krátkém a intenzivním nadšení do řešení problémů životního prostředí, se nálada ve společnosti, a především uvnitř vládnoucího aparátu, změnila. Stát se začal více orientovat na ekonomiku. Právě v roce 1998 na krátko nastává změna v přístupu k jednání s environmentálními skupinami, kdy se do vlády dostávají více ekologicky smýšlející lidé. Také v roce 1998 byla přijata nová Státní politika životního prostředí (MŽP ČR a). Druhé období dělím na léta 1999-2004, tedy etapu, kdy se Česká republika připravovala na vstup do Evropské unie. V tomto období bylo potřeba sladit českou legislativu s legislativou Evropské unie. Do posledního, třetího období, spadají tedy léta 2004-2021.

4.1 Environmentální politika 1990-1998 a zapojení zájmových skupin

Po listopadu 1989 nastává zvrát v environmentální politice. Nově vzniká ministerstvo životního prostředí a na státní i federální úrovni působí lidé s ekologickým myšlením, Bedřich Moldan (1990-1991) a jeho nástupce Ivan Dejmal (1991-1992) jako ministři životního prostředí a Josef Vavroušek jako předseda Federálního výboru životního prostředí. Všichni tři působili ve vládě Petra Pitharta. V devadesátých letech bylo přijato několik zásadních zákonů a ustanoveny některé další instituce. Kromě ministerstva se v roce 1991 zřizuje Česká inspekce životního prostředí (Zákon č. 282/1991 Sb.: §1), jejímž úkolem byl a stále je dohled nad „dodržování[m] právních předpisů a rozhodnutí[mi] týkající[ch] se funkcí lesů jako složky životního prostředí, právníckými a fyzickými osobami“ (Zákon č. 282/1991 Sb.: §2). Inspekce prošetřuje nedostatky a škody na funkcích lesa, požaduje jejich nápravu a případně může omezit či zastavit činnost způsobující škodu (Zákon č. 282/1991 Sb.: §3). Právníckým nebo fyzickým osobám, které ohrozí nebo poškodí svou činností lesy, může inspekce uložit pokutu (Zákon č. 282/1991 Sb.: §4) a Státní fond životního prostředí České

republiky (Zákon č. 388/1991 Sb.: §1), který měl sloužit k finanční podpoře ochrany životního prostředí a k podpoře výzkumu, vývoje a výchovných akcí (Zákon č. 388/1991 Sb.: §3). Mezi další zásadní zákony, které byly přijaty patří zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, a také zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu.

V rámci ČSFR se do premiérského křesla dostává v červenci 1992 Václav Klaus. V jeho vládě působí František Benda jako ministr životního prostředí. Benda si vysloužil titul Ropák roku 1994 za neschopnost prosadit rozšíření některých chráněných krajinných oblastí, za omezování jeho pravomocí a zesměšňování činnosti ministra životního prostředí (Jelenová 2012). Orientace nově vzniklé koalice byla především na ekonomiku a volný trh. Program ozdravení životního prostředí vycházel z neoddělitelnosti ekonomiky a transformačních procesů (Červinka 1999: 11). V roce 1995 byl schválen koncepční dokument „Státní politika životního prostředí“, který ukládá do roku 1998 dvacet osm konkrétních opatření (MŽP ČRa). V témže roce se řešila kauza seznamu extremistických skupin, na který zařadilo Ministerstvo vnitra a Bezpečnostní informační služba také ekologické skupiny, mezi ně konkrétně například Greenpeace, Animal S.O.S. nebo Hnutí Duha (Fiala 1995). „Kritériem pro zařazení do seznamu jsou především extremistické projevy jejich skupin nebo jednotlivců“, uvedl tehdejší ministr vnitra Ruml (cit. dle Milý 1995). Proti zařazení na seznam se ekologické skupiny ohradily, podaly trestní oznámení a skrze petici požadovaly omluvu. Greenpeace se proti zařazení vymezuje prohlášením předaném ČTK, kde odmítá využívání extremistických a teroristických způsobů jednání, naopak podotýká, že extrémistické chování bývá použito proti nim, a to občas i ze stran státních institucí (ČTK 1995a). Zařazení Greenpeace také silně odmítalo ústředí organizace v Londýně. Šéf tiskového oddělení Richard Titchen popsal zařazení české pobočky na seznam za výraz strachu českých oficiálních míst z její role a za nedostatečné akce chránící životní prostředí (Kytka 1995). ČTK uvádí vyjádření představitelů ministerstva vnitra, kteří zamítli, že by seznam „prezentoval extremistické skupiny v ČR. Podle nich jde o přehled skupin, jejichž

aktivity vyplývají z extrémně orientovaných postojů“ (Šafářová 1995). Na nově vydaný seznam extremistických skupin se dostává Hnutí Duha kvůli aktivitě v souvislosti s elektrárnou Temelín a nadace Animal S.O.S. za protest během závodu Velká pardubická v roce 1992 (ČTK 1995b). Malá naděje nastává v roce 1998, kdy se ve vládě Josefa Tošovského stává ministrem životního prostředí Martin Bursík (Vláda ČR), který je vystudovaným ekologem. Působil jako předseda výboru životního prostředí pražského magistrátu a sám se účastnil několika protestních akcí a sdílel názory s mnoha ekologickými hnutími. Téhož roku je také přijata nová Státní politika životního prostředí, která je aktualizována v roce 1999 a 2001, tak aby byla v souladu s prioritami Evropské unie (MŽP ČR a). Vláda Josefa Tošovského však nemá dlouhého trvání a nastupující vláda Miloše Zemana brzy podniká velmi nepopulární kroky pro ekologická hnutí. 12. května 1999 vláda schvaluje dostavbu jaderné elektrárny Temelín, teprve až poté měl být posouzen vliv energetické politiky na životní prostředí prostřednictvím EIA (Vláda ČR 1999).

4.2 Dostavba jaderné elektrárny Temelín

Po listopadu 1989 mohou volně působit environmentální hnutí, která byla pod vedoucí úlohou KSČ nebo vznikají hnutí nová. Od roku 1984 působí v České republice hnutí Greenpeace, zpočátku se jednalo o působení poboček ze zahraničí, především té rakouské a německé. Oficiální pobočka byla u nás založena v roce 1991 (Hrábek 2021b). Greenpeace bylo jedno z hnutí, která se hlasitě vymezovala proti špatné kvalitě ovzduší, využívání jaderné energie a dostavbě elektrárny Temelín.

O výstavbě jaderné elektrárny bylo rozhodnuto již v roce 1986. Se změnou režimu doufali lidé také ve změnu názorů ohledně jaderné energie a dostavby jaderné elektrárny. Avšak bez výsledku. Zpočátku ekologická hnutí využívala mobilizačních strategií. Aktivisté vedli blokády a protesty v letech 1991–1998. Probíhala osvěta ve formě besed, vzdělávacích akcí a táborů. V roce 1990 umístili aktivisté z hnutí Greenpeace na jednu z nedostavěných věží transparent s nápisem Stop ČSFRnoby. Kromě Greenpeace se velmi iniciovalo také Hnutí Duha, Děti

Země či nové sdružení Jihočeské matky. V roce 1993 zaslalo celkem dvacet sedm ekologických iniciativ otevřený dopis adresovaný premiérovi s prosbou o odložení rozhodnutí o jaderné elektrárně, ovšem odpovědi se nikomu nedostalo. Vzniká také petice, kterou podepsalo okolo 10 000 lidí (Ander 2003b). V březnu 1993 vláda jedná o dostavbě Temelína. I přes protesty konané před Úřadem vlády bylo výsledkem usnesení, které „nenachází důvod měnit základní orientaci energetické politiky České republiky“ (Usnesení Vlády ČR ze dne 10. března 1993), a proto byla dostavba schválena. Environmentální hnutí nadále pokračovala v pořádání táborů a diskuzí pro veřejnost, snažila se komunikovat s vládou a společností ČEZ, která je vlastníkem, ale bez jakýkoli výsledků. V roce 1998, po rozpadu vlády Václava Klause, se do premiérského křesla dostává Josef Tošovský a ministrem životního prostředí se stává Martin Bursík, který mimo jiné podporoval protestující u Temelína. Ihned proto zadal vypracovat studie o hospodárnosti Temelína a byla také ustanovena nezávislá expertní komise k posouzení opodstatnění stavby.

Ve volbách v roce 1998 ovšem vyhrává opozice, která se i přes výsledky studií a komise rozhodla elektrárnu dostavět (Ander 2003b). Ještě v roce 2000 se aktivisté z téměř všech hnutí, která se tématu Temelína věnovala, spojili do koalice Referendum 2000. Společně tak usilovali pomocí petičních akcí, demonstrací a kulturních akcí o vypsání celostátního referenda o osudu jaderné elektrárny. Podařilo se vybrat téměř 115 000 podpisů (Referendum 2000). Ve stejný den po doručení archů do parlamentu podává několik poslanců návrh zákona o způsobu provedení referenda, ale vláda tento návrh zamítá (Usnesení Vlády ČR ze dne 26. července 2000 č. 752). Dostavba jaderné elektrárny a snaha ekologických spolků o její přerušování byla u nás nepřehlédnutelná, jelikož se jednalo spolu s Libkovicemi o jeden z prvních projevů nesouhlasu environmentálních skupin. Taktéž se do problematiky přidalo sousední Rakousko, které od začátku nesouhlasilo s dostavbou. Konflikt mezi českou a rakouskou stranou vyústil v podepsání protokolu z Melku. Podepsán byl 12. prosince 2000 za účasti Evropské unie. Od té doby byla odstartována série jednání, která měla za cíl projednat otázky týkající se Temelína, jeho vlivu na životní prostředí a jaderné bezpečnosti obecně (SÚJB).

4.3 Demolice obce Libkovice a těžba hnědého uhlí v Severních Čechách

Krajina v Severních Čechách byla zničena těžbou hnědého uhlí. V roce 1991 přijala vláda Petra Pitharta usnesení týkající se územních limitů těžby hnědého uhlí v severních Čechách (Usnesení č. 444 ze dne 30. října 1991), které stanovovalo linie, jež těžba nesměla překročit. Těžbou bylo zničeno několik obcí a další z nich byly ohroženy, například obec Libkovice. Demolice Libkovic byla naplánovaná již za minulého režimu. Spor s Libkovicemi se vedl až do roku 2002, kdy byl nakonec zbořen i Libkovický kostel (Ander 2003a). Těžbě nezabránilo ani zmíněné usnesení vlády č. 444/1991, jelikož si těžbařské společnosti našly jinou cestu, a začaly v oblasti obce těžit v podzemí. Docházelo tak k poddolování Libkovic. Aktivisté z hnutí Greenpeace, Hnutí Duha, Děti Země a dalších sdružení se tomuto činu snažili zabránit, avšak k pozitivnímu výsledku to nevedlo. Aktivisté využívali především nepřímých strategií, konkrétněji mobilizační strategie. Pořádaly se blokády, jež měly za cíl zastavit bourání obce. Vedly se debaty s ředitelem státního podniku Doly Hlubina Zdeňkem Stružkou, na kterých slíbil kostel zachovat (Ander 2003a). Na místo se přijel podívat i tehdejší prezident Václav Havel. Aktivita odpůrců dospěla k tomu, že Ministerstvo průmyslu a obchodu dalo vypracovat stavební studie, které ukazovaly, zda obec poddolování ustojí či nikoli. Nakonec byla demolice pozastavena na další tři měsíce kvůli zpracování dalších posudků. Ihned po uplynutí tří měsíčního zákazu vydal ředitel dolů Stružka opět příkaz k demolícím. Blokády a střety se začaly vyostřovat, bylo také podáno několik trestních oznámení. Tehdejší ministr průmyslu Vladimír Dlouhý nechal kvůli kontroverzím ředitele Dolů Hlubina Zdeňka Stružku odvolat. Na jeho místo dosadil nového člověka, a rozhodli se až do začátku roku 1993 v bourání nepokračovat.

V průběhu roku 1993 se bouralo nárazově, což velmi stěžovalo blokády. Ekologická hnutí se snažila definitivně ukončit bourání Libkovic usnesením vlády. Ta s nimi ale téměř nekomunikovala. Tři libkovičtí občané se pokusili celou situaci vyřešit právní cestou, kdy zpochybnili platnost výkupních smluv, jež uzavřeli. Ovšem soud se protáhl až do roku 1995 a skončil neúspěchem obyvatel Libkovic.

Na popud pokračující demolice obce uskutečnili hnutí v Praze protestní akce – pálení severočeských kostelů před budovou MOP a pohřeb severočeských obcí (Ander 2003a).

4.4 Protifreonový zákon

V letech 1992-1995 byly velkým tématem freony, proto bych se ráda na toto téma zaměřila. Sdružení Děti Země upozorňovalo na problémy spojené s užíváním freonů a jejich vlivem na ozónovou vrstvu Země. Sdružení pořádalo veřejné mítinky a zřídilo petici za záchranu ozonové vrstvy. Dle členů chyběla legislativa upravující spotřebu a výrobu látek poškozující ozonovou vrstvu. Ke kampani se přidává také Hnutí Duha. To uskutečnilo ekologický happening, kde zahájili kampaň s názvem „Ulovte si každý svého lokálního ničitele ozonoféry“, jejímž cílem bylo dosáhnout omezení či úplného zákazu výroby a distribuce freonů v Československu (Hanzalová 1992b). Hnutí Duha i Děti Země se snažily apelovat přímo na výrobce freonů nebo firmy, které je používaly, což se ukázalo jako vhodná strategie. Firmy, které se rozhodly od výroby nebo používání freonů upustit, zmínily sdružení také ve svých otevřených dopisech vládě a prezentovaly je v médiích. Na ekologickém happeningu uskutečněném Duhou v září 1992 pobídl poslanec Tomáš Ježek hnutí, aby návrh zákona připravili (Ander 2003c).

Hnutí návrh skutečně sepsalo a předalo poslancům ODA a v lednu následujícího roku poslancům LSU (Kajan 1993). Návrh zákona byl předložen Poslanecké sněmovně v březnu 1993. Po několikaměsíčních jednáních ve výborech se nakonec návrh dostal do sněmovny, kde ho Klausova vláda odmítla. Výsledkem byl okleštěný zákon, který z původního zákazu 54 látek zakazoval pouze látek 20, přičemž většinu až od roku 1996 (Ander 2003c). Kromě toho také neodpovídal požadavkům Montrealského protokolu, jež Československo ratifikovalo v roce 1990 (Hanzalová 1992a). Členové obou hnutí ihned zahájili další petiční akci a připomínkovali novelu zákona. Ministerstvo životního prostředí tuto novelu připravovalo, avšak příprava se protáhla kvůli své složitosti až do roku 1995, kdy byl nakonec schválen nový zákon č. 86/1995 Sb., o ochraně ozónové vrstvy Země. (Ander 2003c). I když byl zákon jistým zlepšením,

environmentální hnutí nebyla stále spokojena. Ke kritice se přidalo i hnutí Greenpeace, které kritizovalo především možnost užívání měkkých freonů po dobu dalších 20 let (Šmíd 1996).

5. Období 1999-2004

5.1 Environmentální politika před vstupem do Evropské unie a zapojení environmentálních skupin

Česká republika zažádala o vstup do EU v roce 1996. Od roku 1998 probíhala několikaletá přístupová jednání, která vyústila k přijetí ČR do EU k datu 1. května 2004. Do roku 2002 měly být vypořádány všechny závazky vyplývající z kodaňských kritérií, což se tedy týkalo i zharmonizování legislativy týkající se životního prostředí (Moldan). Nově legislativa zahrnovala i dosud nepokryté oblasti jako geneticky modifikované organismy, obaly a obalové odpady, oblast integrované prevence a omezení znečištění (IPPC) a prevence průmyslových havárií (Bízková 2005: 7). Jak uvádí také Ministerstvo životního prostředí od té doby většina legislativy týkající se životního prostředí vzniká transpozicí komunitárního práva EU. Pro vstup do EU byly vypracovány strategické dokumenty - „Implementační plán pro oblast Životní prostředí“ a „Rámcová strategie financování investic na zajištění implementace environmentální legislativy ES“. Přispěla tomu také nově přijatá Státní politika životního prostředí z roku 1998, aktualizována v roce 1999 a 2001, která poslední aktualizací korespondovala s prioritami a základními dokumenty environmentální politiky EU – 6. akčního programu. V roce 2003 byly České republice schváleny tři přechodná období, která zahrnovala směrnice k čištění městských odpadních vod, směrnici k termínu dodržení emisního limitu pro oxid siřičitý a k nakládání s obaly a obalovými odpady (Bízková 2005: 7).

Sociální psycholog a ekopsycholog Jan Krajhanzl uvádí, že environmentální hnutí po roce 2000 mění svůj přístup ke komunikaci s veřejností. Své požadavky se snaží prosadit lobbováním s politickou reprezentací (Krajhanzl 2014). Činnost a komunikace environmentálních zájmových skupin se ovšem začíná stále více přesouvat do online prostředí. Skrze internet dochází především k uplatňování nepřímých strategií, mezi něž patří například publikace analýz a výzkumných zpráv, vydávání tiskových zpráv, kontaktování příslušného politika, úředníka či médií. Online prostředí také slouží jako mobilizační prostředek k

pořádání happeningů, demonstrací a přímých akcí, k organizování peticí a kampaní.

5.2 Národní park Šumava

V roce 1999 byl udělen souhlas Správy NP Šumava se svolením ministra životního prostředí Miloše Kužvarta ke kácení stromů napadených kůrovcem v bezzásahových zónách v Trojmezenském pralese. Na základě toho iniciovalo Hnutí DUHA s dalšími ekologickými organizacemi, mezi nimi Děti Země, ČSOP, STUŽ, Nesehnutí, Hnutí Brontosaurus a další., blokádu na výzvu vědeckých pracovníků (Bláha 1999), která měla kácení zabránit. Tento protest byl v České republice historicky první blokádou lesa. Hnutí Duha na ministra Kužvarta podalo žalobu k Vrchnímu soudu kvůli povolení, jelikož kácení bylo dle žaloby v rozporu se zákonem o ochraně přírody a krajiny (ČTK 1999). Po necelých dvou měsících byla blokáda ukončena na základě názoru osmi předních odborníků z AOPK ČR, ČZU, Českého geologického ústavu, Správy CHKO ČR a Botanického úřadu AV ČR, ve kterém přiznávají lesním ekosystémům nesporné přírodní hodnoty, a z toho důvodu výrazně doporučují jejich zachování (Hnutí DUHA). Z pohledu environmentálních skupin skončila blokáda úspěšně. Mluvčí blokády Jaromír Bláha (1999) zdůvodnil její úspěšnost následovně: „Zachováním kontinuity přírodních procesů zabránila zničení Trojmezenského pralesa, zamezila odlesnění surových svahů a vzniku holin, které by dále rozšiřoval vítr. Posunula diskusi o koncepci národního parku a existenci bezzásahových území do veřejného povědomí“. Blokády v NP Šumava měly i další důsledek, rozdmýchaly debaty o chybějícím samostatném zákonu týkající se NP Šumava, jelikož právní poměry parku dosud upravuje pouze nařízení vlády č. 163/1991, kterým se zřizuje Národní park Šumava a stanovují se podmínky jeho ochrany, a dále zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

5.3 Zákaz využívání kyanidové technologie při těžbě rud

Únik toxických látek v rumunském Baia Mare rozvířil debatu o těžbě nerostů pomocí technologie kyanidového loužení. V reakci na to započalo Hnutí Duha informační kampaň týkající se použití kyanidů a toxických havárií. Poté předložilo

Hnutí Duha poslancům Liboru Ambrozkovi a Vlastimilu Aubrechtovi návrh na legislativní úpravu týkající se zákazu „využití technologie kyanidového loužení nebo i jiných postupů využívajících kyanidové sloučeniny při úpravě a zušlechťování nerostů, z nichž lze průmyslově vyrábět kovy“ (Zákon č. 363/2000 Sb.: čl. 3 §1). Návrh měl doplnit projednávanou předlohu horního zákona č. 44/1988 (ČTK 2000). V Poslanecké sněmovně byl návrh podpořen také ministrem životního prostředí Milošem Kužvartem. Bez jakýkoli připomínek byl návrh přijat 141 poslanci z přítomných 186, 29 poslanců bylo proti (Stenoprotokol 11.7.2000). Konečné znění zákona č. 366/2000 Sb. bylo vyhlášeno 14. září 2000. Přijetí zákona mělo také zabránit plánované těžbě v Mokrsku. V důsledku těžby by měla být zbourána jedna vesnice, došlo by k vytvoření povrchového dolu a zvýšilo by se riziko kyanidové havárie a nebezpečí úniku toxického arsenu (Kotecký 2000). Schválením zákona téma utichlo až do roku 2012, kdy čtyři firmy požádaly ministerstvo životního prostředí o povolení k průzkumu ložisek zlata (Baroch 2012).

5.4 Uzákonění záloh na recyklaci a opakované použití nápojových lahví

Hnutí Duha se pokusilo uzákonit zálohy na recyklaci nápojových lahví a výši zálohy pro opakované použití a recyklaci na dvě koruny (Remešová 2000a). V tomto případě využilo hnutí přímou strategii kontaktování a prosazování svého zájmu v Senátu. Přestože nakonec nebyly schváleny jimi předložené pozměňovací návrhy, aktivita Hnutí Duha byla v této oblasti značná. Z těchto dvou důvodů se budu tématu záloh dále věnovat. Zákon byl projednáván v průběhu roku 2001. Rok předtím publikovalo hnutí studii se závěrem, že při využívání plastových PET lahví „vzniká šestkrát více emisí znečišťujících ovzduší, [a] dvakrát více oxidu uhličitého“ (Hnutí DUHA 2001). Byla také spuštěna petice za záchranu vratných lahví. K prosazení svého návrhu se hnutí rozhodlo zvolit cestu poslanecké iniciativy nebo se začlenit přímo do připravované legislativy. V říjnu 2001 byl uspořádán ve spolupráci s Hnutí Duha v Senátu seminář k návrhu zákona o obalech. Mezi zástupci Duhy byli Ing. Ivo Kropáček a Mgr. Daniel Vondrouš. Hnutí Duha připravilo pozměňovací návrhy společně se starosty, které zastupoval

na semináři zástupce starosty městské části Praha 15 Tomáš Bräuner. Starostové se snaží v souladu s Agendou 21 motivovat lidi k používání odpadů, které co nejméně zatěžují životní prostředí. Jelikož likvidace těchto odpadů je pro obce a města finančně náročná, a z důvodu, aby se takové obaly dostávaly do oběhu minimálně, podpořili starostové návrhy Duhy (Senát ČR 2001).

První návrh se týkal prodejců nápojů v nevratných, nezalohovaných obalech. Ti měli po přijetí zákona, nabízet stejné nápoje také v obalech vratných. Výjimka by měla být udělena prodejnám plochám menším než 200 m². Druhý pozměňovací návrh má za úkol, aby odpady z obalů byly využity v rozsahu stanoveném přílohou č.3 zákona a ukládal výrobcům zajistit, „aby podíl recyklace nebo opakovaného použití těchto obalů dosáhl nejméně 50 % do roku 2005 a 80 % do roku 2008 z celkové hmotnosti těchto obalů uvedených ročně na trh“ (Senát ČR 2001). Návrh byl jednotně podpořen Výborem pro veřejnou správu, regionální rozvoj a životní prostředí. Jak se uvádí v stenozáznamu Senátu ČR, tato informace týkající se výboru má být vždy doplněna o komentář poslance Libora Ambrozka, který byl předsedou Podvýboru pro ochranu životního prostředí a krajiny. Na konaném semináři k zákonu o obalech uvedl, že by podpora výboru neměla být brána „jako výraz vůle poslanců všech politických stran podpořit systém vratných obalů, ale u mnohých to byla nepozornost anebo to, že pozměňovacích návrhů bylo mnoho a nestačili je dočíst až do konce“ (Libor Ambrozek cit. dle Senát ČR 2001). Na podporu návrhů Duhy prezentoval Ivo Kropáček příklady systémů podporující zálohování nápojových obalů fungujících v Evropě a ve světě. Senátorka Jitka Seidlová ocenila obohacení o evropský a světový kontext, nicméně vytkla absenci zemí východní Evropy v jeho prezentaci. (Senát ČR 2001).

Ve třetím čtení zákona nebyly přijaty návrhy Výboru pro veřejnou správu, regionální rozvoj a životní prostředí, které obsahovaly pozměňovací návrhy Hnutí Duha. Pro přijetí prvního pozměňovacího návrhu se vyslovilo pouze 23 poslanců z přítomných 169. Ovšem Hospodářský výbor navrhl doslova to samé ve svém pozměňovacím návrhu, a ten byl schválen 102 poslanci. Pro přijetí druhého bylo jen 58 z přítomných poslanců. Přijat byl opět návrh Hospodářského výboru, který

navrhl pouze povinnost využití odpadů z obalů v rozsahu stanoveném přílohou č.3, tak jak to navrhoval Výbor pro veřejnou správu, regionální rozvoj a životní prostředí (Stenoprotokol ze dne 26. října 2001). Poslanec Libor Ambrozek uvedl, že je přesvědčen, že na návrhy Hospodářského výboru mělo vliv jednání Výboru pro veřejnou správu, regionální rozvoj a životní prostředí, který se zákonem začal zabývat až po jeho konání (Senát ČR 2001).

5.5 Přeprada Nové Heřminovy

První projekty na stavbu přeprady se objevily již v roce 1923 (Kubíčková 2003). Jedná se tedy již o dlouho projednávané téma. V první polovině 90. let byl schválen plán územního celku Jeseníky, který zahrnoval i přepradu. Ta by měla pomoci ochránit oblast Jeseníků při přívalových deštích a následných povodních. V roce 1999 se pak konala Krnovská konference o protipovodňových opatřeních, která řešila pouze téma přeprady. Celkem třináct obcí hlasovalo pro přepradu, čtyři byly proti a čtyři ji nevyloučily. Bylo také vypracováno několik studií. Studie z roku 2001, kterou nechalo vypracovat ministerstvo zemědělství, nesla závěr, že „v případě povodňové ochrany Krnova je nádrž Nové Heřminovy nezastupitelná“ (Pišoftová 2001). Při schválení stavby by došlo k zatopení obce, proti čemuž protestovali samotní obyvatelé a ekologická sdružení, především sdružení Arnika, která se oddělila od Děti Země. Ekologové upozorňovali, že výstavba by vedla ke změně klimatu v dané oblasti. (Pišoftová 2001), a ochránila by pouze město Krnov. Za více užitečné a k přírodě šetrné viděli postavení vsakovacích pásů, vybudování několika suchých nádrží, které prosazovalo především Hnutí Duha (Moravec 2003d) nebo převádění vody mělkými koryty do vhodnějšího povodí (Moravec 2001).

V roce 2003 uspořádala Arnika protest přímo v obci Nové Heřminovy (Kubíčková 2003). Akcí chtěli aktivisté poukázat na jiné alternativy řešení problému s vodou, jako je změna skladby lesů či pozemková úprava, a odkazovali na probíhající petici. (Kubíčková 2003). Zástupci Hnutí Duha téhož roku uspořádali akci, při které nechali vyrobit pohlednice s motivem Nových Heřminov a apelovali na občany, aby je zaslali hejtmanovi Moravskoslezského kraje a také

pracovníkům ministerstva zemědělství. Pohlednici bylo možné odeslat i skrze internetové stránky. (Moravec 2003c). I přes protestní akce doporučilo v červnu 2003 zastupitelstvo Moravskoslezského kraje zatopení obce Nové Heřminovy (Moravec 2003b). V listopadu 2003 se sešli zástupci sdružení Arnika s premiérem Vladimírem Špidlou a předali mu výzvu, ve které nesouhlasí s plánovanou přehradou. Na schůzce uvedl, že stát by chtěl zvyšovat schopnost krajiny udržet vodu. Pro ČTK poté uvedl, že vláda neplánuje o tomto projektu v blízkých měsících jednat (Moravec 2003a). Kampaň Arniky byla finančně podpořena Nadací partnerství, která jim v rámci podzimního grantového kola přidělila 150 000 Kč (ČTK 2003). Následně v roce 2004 uspořádala Arnika veřejnou sbírku na záchranu obce s cílem zaplatit studii, která by navrhla alternativní řešení ochrany proti povodním (Moravec 2004). I přes další výsledky studií a navrhovaná řešení se výstavbou přehrady začala vláda opětovně zabývat v roce 2006.

5.6 Spolana a sanace starých ekologických škod

V rámci celosvětové kampaně proti dioxinům se hnutí Greenpeace začalo zabývat chemickou továrnou Spolana v Neratovicích na břehu Labe, která patřila k nejvíce zamořeným továrnám toxickými dioxiny v České republice (Tůmová 2002). V roce 2001 vydalo hnutí Greenpeace tiskovou zprávu, ve které požaduje dekontaminaci odstavených budov zasažených dioxiny a rtuť (Vašků 2001). O rok později, kdy Českou republiku zasáhly povodně, se ze Spolany uvolnily toxické látky do okolní oblasti.

Vedle hnutí Greenpeace se problematikou zabývalo také sdružení Arnika. Ekologové provedli několik výzkumů. U břehu Labe proběhl odběr povrchové vrstvy půdy a byla zjištěna přítomnost až třiceti sedmi gramů rtuti na kg (Šuta 2002). Výsledek další analýzy, objev dioxinů v mase a vejcích produkovaných v oblasti Neratovic, získal mediální pozornost i v televizi. Jak uvádí Miroslav Šuta (2003) stát do té doby nepodnikal víceméně žádné kroky, jenže teď se o kauze dozvědělo miliony občanů, potencionálních voličů, z televizního vysílání. Státní instituce následně začaly jednat o průzkumu okolí Spolany. Ministerstvo životního prostředí zadalo podnět k vypracování analýzy rizik v okolí chemické továrny s

ohledem na rozборы a připomínky ekologických sdružení Greenpeace a Arnika (Šubrt 2002).

Státní zakázku na dekontaminaci budov získala firma SITA Bohemia, jelikož dle ministerstva životního prostředí má k dispozici jedinou dostupnou technologii na likvidaci dioxinů. Proti tomu se postavili ekologové z hnutí Greenpeace. V tiskové zprávě uvádějí jiné konkurenční technologie. Fond národního majetku uzavřel s firmou smlouvu bez výběrového řízení, což se stalo předmětem trestního oznámení. (Šubrt 2003). Mezi léty 2005-2008 byly firmou SITA Bohemia kontaminované objekty zlikvidovány. Brzy na to vyslovilo Greenpeace požadavek na zákon, který by ukládal transparentní nakládání s penězi při sanaci starých ekologických škod (ČTK 2005). Připravovanou sanaci kritizovalo společně se zástupci Arniky, jelikož se akce zabývala pouze dioxiny, nikoli dalšími přítomnými látkami, a především protože kontaminovaný odpad měl být odvážen až do spalovny v Ostravě (Šubrt 2005). Ekologické skupiny svým jednáním dosáhly zpřísnění podmínek pro sanace starých ekologických zátěží v továrně Spolana. Kontaminovaný odpad se místo spálení měl nejdříve dekontaminovat a následně být znovu využit k zásypu v rámci terénních prací. Došlo také ke snížení limitu pro dioxiny ve vypouštěné vodě a k monitorování emisí (Enviweb 2005).

6. Období po vstupu do Evropské unie 2004–2021

6.1. Environmentální politika a činnost zájmových skupin

V březnu 2004 byla vládou schválena nová státní politika životního prostředí ukládající další směr environmentálně udržitelného rozvoje do roku 2010. Určila nové cíle a opatření v několika oblastech – ochrana přírody a krajiny, využívání přírodních zdrojů a nakládání s odpady, životní prostředí a kvalita života (řeší toxické kovy, emise v ovzduší, snižování průmyslového znečištění a prevence případných rizik), ochrana klimatického systému Země (MŽP ČR a). Nová státní politika také kladla důraz na podporu nevládních neziskových organizací, vyzdvihuje jejich činnost a dodává, že je potřeba podpořit tyto organizace informačně, finančně a institucionálně (MŽP ČR 2004: 41). V roce 2004 byla ratifikována Aarhuská úmluva, kterou podepsal již v roce 1998 ministr životního prostředí Martin Bursík. Smlouva ukládá státům zajistit přístup k informacím o životním prostředí, účast veřejnosti v rozhodovacím procesu a přístup k právní ochraně (Bízková 2005: 91). O rok později vešel v platnost zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, který zahrnuje také výchovu environmentální. Podle společnosti CENIA se na environmentální výchově, vzdělání a osvětě (EVVO) podílejí mimo jiných také nevládní organizace, mezi nimi např. Hnutí Brontosaurus či asociace Zelený kruh (Bízková 2005: 91), který zahrnuje organizace jako Hnutí Duha, Děti Země, Arnika, Greenpeace, Nesehnutí a další (Zelený kruh a).

Po dvou letech, v roce 2012, byl schválen nový dokument Státní politiky životního prostředí pro období 2012-2020. Nový plán zahrnoval několik oblastí – ochrana přírody a krajiny, ochrana klimatu a zlepšení kvalit ovzduší, ochrana a udržitelné využívání zdrojů, bezpečné prostředí. K naplnění těchto cílů byla předpokládána finanční pomoc od Evropské unie. Česká republika v dokumentu zdůraznila plnění závazků vyplývajících z environmentální legislativy EU a kladla také důraz na rozvíjení zahraniční spolupráce (MŽP ČR a). V tomto období se opět otevírají témata řešená před vstupem do Evropské unie. Příkladem mohou být již

zmiňované územní limity těžby hnědého uhlí v rámci demolice Libkovic, jaderná elektrárna Temelín či NP Šumava.

6.2 Územní limity těžby hnědého uhlí v Severních Čechách

Od roku 2004 se objevují nové snahy o prolomení limitů těžby, čímž by došlo k zbourání města Horní Jiřetín a osady Černice, a také k přiblížení těžby blízko obytných částí města Litvínova (Greenpeace ČR 2019). Návrh na prolomení limitů přednesl ministr průmyslu a obchodu Milan Urban společně s návrhem na dostavbu nových jaderných reaktorů v elektrárně Temelín. Kromě dotčených obyvatel se proti limitům (a elektrárně) postavili ekologové z organizace Greenpeace a Hnutí Duha. Duha vyzývala k zaslání dopisu premiérovi Vladimíru Špidlovi prostřednictvím jejich internetových stránek (Hrníčko 2004). V průběhu roku 2004 a 2005 se konalo několik protestů. V Horním Jiřetíně uspořádalo Hnutí Duha veřejnou diskuzi, které se zúčastnil ústecký hejtman Jiří Šulc, který uvedl, že limity nejsou dostatečnou ochranou pro zachování města, ale lepší ochranou by byl odpis těžby uhlí (Foukal 2005b). Tento postup podpořil i tehdejší ministr životního prostředí Libor Ambrozek. Proti se postavili zastánci těžby, kteří poukazovali na negativní ekonomický dopad v oblasti při zachování limitů. Podle Ambrozka by se o oblast po ekonomické stránce měly postarat projekty v rámci nově schváleného zákona na podporu výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů (Hornek 2005). Podporu pro zachování limitů vyjadřovala, kromě ministra Libora Ambrozka, také Strana zelených či KDU-ČSL (Foukal 2005a).

Pro zachování limitů ekologové zvolili také cestu vyjádření nesouhlasu skrze petici, kterou podepsalo několik tisíc lidí. Organizace Greenpeace upozorňovala na problematiku před blížícími se parlamentními volbami výraznější akcí, jako byl let horkovzdušným balonem s transparenty nad lomem ČSA. (ČTK 2006). Taková akce samozřejmě přitáhla i pozornost médií, což bylo zajisté také cílem aktivistů. Nejvíce hlasů v parlamentních volbách do poslanecké sněmovny v roce 2006 získala strana ODS a uzavřela koalici s KDU-ČSL a Stranou zelených, která se dostala do Poslanecké sněmovny poprvé. Premiérem se stal Mirek Topolánek. Jeho druhá vláda (2007-2009) ve stejném stranickém složení potvrdila

platnost původních územních limitů dle usnesení vlády č. 444 z roku 1991 novým usnesením č. 1176 ze dne 10. září 2008. Stejněho roku ekologické skupiny Greenpeace, Hnutí Duha a litvínovské sdružení Kořeny zahájily kampaň „Život začíná – těžba končí“ s cílem přispět k tomu, aby kraj navrhl vládě odpis uhelných zásob pod Horním Jiřetínem a obcí Černice (Enviweb 2008). Rada Ústeckého kraje tento návrh podpořila, přidala se tak na stranu podporovatelů odpisu k ministerstvu životního prostředí a městu Horní Jiřetín (Pražáková 2008).

Před volbami do Poslanecké sněmovny ČR v roce 2010 byly limity v Ústeckém kraji velkým tématem. Tehdejší předseda ČSSD Jiří Paroubek slíbil prolomení limitů na základě výsledků referenda. Prolomení by dle něj přineslo snižování nezaměstnanosti v regionu (Baroch 2010). Premiérem se ovšem stal Petr Nečas. Následně v roce 2012 byla přijata novela horního zákona, která rušila možnost vyvlastnění pozemků kvůli těžbě (ČTK 2012). Prezident Miloš Zeman v roce 2013 uvedl, že limity by bylo vhodné prolomit. V reakci na to uspořádalo hnutí Greenpeace protestní akci v Praze (ČT24 2013). Firma Severní energetická, která spravuje lom ČSA u Horního Jiřetína navrhla pokračovat v těžbě hlubinnou formou, na což přistoupilo Ministerstvo životního prostředí za stanovení dvaceti dvou podmínek, které mají vést k ochraně životního prostředí. Rozhodnutí se stalo terčem kritiky aktivistů z Greenpeace. Vláda Jiřího Rusnoka, která byla v té době v demisi, byla vyzvána na základě hlasování Poslanecké sněmovny, aby o limitech dále nerozhodovala a strategické rozhodnutí nechala až na nové vládě (ČTK 2013d). Nová vláda Bohuslava Sobotky připravila čtyři možnosti Státní energetické koncepce zahrnující limity. První scénář počítal s neprolomením limitů, druhý s prolomením limitů u lomu Bílina a zbývající s prolomením limitů u lomu ČSA v tzv. menším nebo větším bourání (OS Kořeny 2015). Schváleno bylo prolomení územních limitů lomu Bílina. U druhého lomu byly hranice zachovány. Ekologické organizace by samozřejmě uvítaly variantu neprolomení, avšak i toto rozhodnutí je dle slov ředitele Hnutí Duha „vítězstvím pro obyvatele Litvínova, Horního Jiřetína, Černic i pro ekologické organizace“ (Jiří Koželouh cit. Dle Mrázová 2015).

6.3 Zákon o Národním parku Šumava

Dlouhodobým tématem u nás je politika Národního parku Šumava. Když se stal ředitelem parku v roce 2011 Jan Stráský, shledalo se jmenování s kritikou ekologů. Hlavním úkolem Stráského měla být příprava nového zákona o NP Šumava. Negativní ohlasy se ozývaly hlavně od zástupců Hnutí Duha, kteří Stráského kritizovali především kvůli jeho dlouhodobé snaze o vyjmutí některých částí lesa z NP Šumava (ČTK 2013c). Nový ředitel brzy provedl zásadní změny. Zrušil například vědeckou sekci NP Šumava. Bývalí členové rady posléze vytvořili novou stinnou vědeckou radu (ČTK 2011). Dalším nepopulárním krokem v očích ekologů se stalo kácení stromů zasažených kůrovcem v bezzásahových zónách. Ohledně kácení a těžby dřeva upozornilo hnutí nejprve Českou inspekci životního prostředí (ČIZP) a Policii ČR. Poté co kácení nebylo zastaveno, přistoupili aktivisté v roce 2011 k blokádě trvající téměř měsíc. Blokáda byla ukončena poté, co ministr životního prostředí Tomáš Chalupa rozhodl o zastavení kácení v Ptačím potoce. ČIZP následně na základě podnětu od Hnutí Duha vyměřila Správě NP Šumava pokutu za nepovolené kácení (Hnutí DUHA 2021).

Zastupitelé města Plzně v roce 2011 schválili vlastní návrh zákona o NP Šumava, který byl následně doručen sněmovně. Vláda návrh zamítá a ministr Chalupa se zmiňuje o předložení vlastního návrhu. Řešení návrhu plzeňských zastupitelů, je kvůli konci volebního období přerušeno (Stenoprotokol PSP ze dne 29.října 2014). V roce 2013, i přes kritiku ekologů a Stínové správy NP Šumava, vláda schválila návrh zákona od ministra Tomáše Chalupy. (ČTK 2013e). Ekologové se proti návrhům staví, především protože nahrávají developerským aktivitám a umožňují zásahy i v nejvíce chráněných zónách. Hnutí Duha připravila informační leták, kde navrhuje, jak nové návrhy zákonů upravit, tak aby byly v souladu s ochranou přírody (Hnutí DUHA 2013). Poté co návrh ministra Chaloupka prošel prvním čtením ve sněmovně, připravilo Hnutí Duha na základě měření uspořádaného společně s přírodovědci z Univerzity Karlovy pozměňovací návrh týkající se rozšíření a ochrany prvních zón národního parku. Původní vyměření prvních zón bylo dle ekologů nevyhovující. Pozměňovací návrh měl být

sněmovně předložen poslanci za Věci veřejné Miroslavem Petráněm a Josefem Novotným (ČTK 2013a). Vzhledem k ukončení volebního období bylo projednávání návrhu zákona ukončeno. Návrh Duhy a vědců na zonaci v NP Šumava prošel také odbornou oponenturou v mezinárodním vědeckém časopise *European Journal of Environmental Sciences*, kde zahraniční experti potvrdili, že by první zóna, tedy nejvíce chráněná, měla tvořit až 52 % území NP (ČTK 2013b).

V roce 2014 předkládá nový návrh zákona Senát, který opět nevyhovoval ekologům. Hnutí vydalo obrazovou publikaci, v které zobrazuje místa ohrožena senátním návrhem. Spuštěna byla také petice „Za dobrý zákon o Národním parku Šumava“, kterou žádají jako hlavní cíl zákona ochranu národního parku. Podepsalo ji více než dvacet tisíc lidí. Za petiční výbor poslanecké sněmovny ji přednesla poslancům jeho předsedkyně Zuzka Bebarová-Rujbrová 29. října 2014 na 19. schůzi Poslanecké sněmovny při projednávání senátního návrhu zákona o NP Šumava. Návrh senátu byl na schůzi zamítnut. (Stenoprotokol PSP ze dne 29. října 2014).

7 Vybrané environmentální zájmové skupiny a jejich vliv na tvorbu veřejných politik

V České republice existuje velké množství různých nevládních ekologických organizací, spolků a skupin. Valná většina z nich je součástí asociace Zelený Kruh, který v současnosti sdružuje přes devadesát ekologických nevládních organizací (Zelený Kruh b). V této části práce vyberu na základě sebraných informací a uvedených příkladech vlivu některých ekologických skupin, tři environmentální hnutí, která se na podílela na tvorbě veřejných politik mezi léty 1993-2020. Pro svůj popis jsem vybrala tři ekologické organizace v České republice – Hnutí Duha, Greenpeace a Děti Země.

7.1 Hnutí Duha

Hlavní nástrojem Hnutí Duha, jak uvádějí ve svých stanovách, jsou kampaně, ke kterým dle vhodnosti přidávají další strategie jako je informační, vzdělávací a vědecká činnost; publikační a odborná činnost či ochrana nenásilnými a demokratickými prostředky. Dalším důležitým nástrojem hnutí je účast ve správních a dalších řízeních, které se mohou dotknout zájmů občanů. Duha se věnuje také publikační činnosti. Od roku 1991 vydává společensko-ekologický časopis Sedmá generace, věnující se životnímu prostředí a environmentálním problémům. Druhou publikační činností je Magazín Hnutí Duha.

K prosazování svých zájmů používalo Hnutí Duha, především v začátcích, přímé akce jako například blokády proti dostavbě jaderné elektrárny Temelín či blokády v NP Šumava. Mezi další využívané přímé akce patřily demonstrace a protesty konané často před příslušnou státní institucí či přímo v místě, kterého se problém týkal. Na konci 90. let došlo k významným změnám ve strategiích Duhy. Podle slov bývalého člena a zakladatele Hnutí Duha Jiřího Patočky se Duha dostala od období konfrontace k období politiky. Změna byla způsobena také proměnou komunikační strategie ministerstva v roce 1998, kdy byl ministrem životního prostředí Martin Bursík. Ekologickým organizacím byl umožněn širší přístup k politickému procesu a širší spektrum informací. Dle teoretiků sociálních hnutí

došlo “k otevření příležitostí v institucionální struktuře českého politického systému“ (cit. dle, Císař 2002: 289), cesta nátlaku tím byla pro zájmové skupiny výhodnější a přitažlivější, než přímé akce jako byly blokády. Odstupem času přešla Duha od přímých akcí, které byly některými viděny jako radikální, k lobbingu a vypracovávání expertíz. K posílení svých názorů využívá hnutí vztahů s lokálními zájmovými skupinami, s obcemi, vědeckými pracovníky a laickou veřejností. Velká část práce s veřejností probíhá online, skrze webové stránky a sociální sítě, kde je možnost připojit se k různým peticím, výzvám politikům nebo kampaně hnutí finančně podpořit. Pro komunikaci s politiky, ke které hnutí vybízí také veřejnost, používají dopisy, korespondenční lístky a emaily. Kromě veřejnosti využívají k prosazování svých zájmů také prezentaci v médiích a komunikaci skrze ně, která postupem času stále více rostla. To potvrzuje také velké množství článků obsahující výroky a prohlášení členů, na které jsem narazila při své práci.

K dosažení svých cílů používá hnutí především také příležitostí tlaku na rozhodovací aparát. Za dobu své existence aktivisté spolupracovali s množstvím politiků a úředníků, jimž nabízí praktická řešení na změny zákonů v souladu s ochranou životního prostředí. Svá řešení a tvrzení podkládají vědeckými expertízami a studii. Příkladem může být, jak uvádí tisková zpráva Hnutí Duha z roku 2007, plán na lepší systém recyklace komunálního odpadu představený v roce 2005. Po dvou letech v roce 2007 ministr životního prostředí pronesl, že navrhované změny jsou potřeba a parlamentu je předloží (Hnutí DUHA 2008: 6-8). Návrh například obsahoval „pravidlo, že každé město či obec musí zajistit kontejnery na pět druhů tříděného odpadu“ (cit. dle Hnutí DUHA 2009). Případná stanoviska a návrhy mohou ekologové přednést skrze semináře a veřejná slyšení konaná Senátem České republiky nebo na různých schůzkách s ministry a jejich nebo jinými pracovními skupinami, například vyjednávání o tzv. Národním lesnickém programu. Mezi další způsoby prosazení zájmů bývá využití zahraničních zdrojů, kterými se snaží podložit svá tvrzení a návrhy. V roce 2001 byl v Senátu uspořádán seminář s pomocí Hnutí Duha týkající se zákona o obalech, kde zástupce hnutí Ing. Ivo Kropáček přednesl prezentaci na téma Systém na

podporu recyklace nápojových obalů, vratných lahví a zachování práva spotřebitele na výběr obalu v EU a dalších vybraných zemích (Senát ČR 2001). Nadnárodní spolupráce probíhá již od roku 1993, kdy se Duha přidala k transnacionální ekologické nevládní organizaci Friends of the Earth International. V rámci kampaně proti dostavbě Temelína spolupracovalo hnutí s rakouskými skupinami, které se taktéž stavěly proti dostavbě. V roce 1994 rozhodla banka Export-Import o své účasti v projektu elektrárny. Banka a její operace jsou pod kontrolou Kongresu Spojených států amerických, jelikož čerpá z veřejných prostředků. Proto se dva členové Hnutí Duha vydali s rakouskou delegací a ve spolupráci s Friends of the Earth do Washingtonu, aby se pokusili Kongres ovlivnit. Dle jednoho ze zúčastněných členů se podařilo zpochybnit informace sloužící jako základ rozhodnutí banky. Přesto ale banka své rozhodnutí následně potvrdila (Císař 2002: 291).

K úspěchům Hnutí Duha patří například zákon zakazující škodlivé freony ničící ozonovou vrstvu Země, zákon zakazující těžbu zlata jedovatým kyanidem, zákon o podpoře obnovitelných zdrojů energie či zákon o ochraně ozonové vrstvy. Dalším úspěchem ekologů byl v roce 2004 vliv na rozhodnutí nedovážet a nespalovat v České republice odpad z ciziny. Také díky snaze Duhy byly ochráněny některé severočeské obce jako Horní Jiřetín a Černice před postupem těžby hnědého uhlí. Velkou aktivitu vykazali aktivisté také ohledně NP Šumava, kde se podílejí na ochraně rysů a dalších živočišných a rostlinných druhů. V národním parku také zabránili kácení několika blokádami v roce 1999 a 2011. Tyto přímé akce a blokády jsou příkladem užití mobilizačních strategií. Posléze v roce 2014 pomohli ekologové zastavit senátní návrh zákona týkající se parku, pomocí vytvořené petice, kterou podepsalo přes dvacet tisíc lidí. V roce 2019 se ekologové z hnutí podíleli na změnách v mysliveckém a lesním zákoně. Nyní má Hnutí Duha své kampaně rozděleny do několika oblastí – Zachraňme lesy, Obnovitelné zdroje, Čistý vzduch, Místní jídlo, Méně odpadů, Národní park Šumava. (Hnutí DUHA).

Finance na prosazování svých zájmů získává hnutí především z grantů, příspěvků od dárců a z členských příspěvků. Dále mají výnosy ze sponzorských

smluv a smluv za prodané zboží, poskytnuté služby, poradenství a konzultace. Hnutí Duha se při financování své činnosti řídí etickým kodexem fundraisingu, jež představuje hlavní zásadu Duhy – nezávislost. Hnutí si zakládá na příjmech od menších dárců a snaží se být nezávislé na firmách a velkých dárcích, kteří jakkoli přispívají k poškozování životního prostředí nebo veřejného zdraví. S firmami navázalo Hnutí Duha spolupráci dle svého kodexu etického fundraisingu od roku 2020.

7.2 Greenpeace Česká republika

V České republice působí spolek Greenpeace oficiálně již od roku 1991. K prosazování svých zájmů spolek využívá hlavně nepřímých mobilizačních strategií, jako je organizace nenásilných demonstrací, blokád a protestů. Dále informační a vzdělávací činnosti v podobě kampaní, veřejných diskuzí, vzdělávacích meetingů a publikací pro veřejnost. Greenpeace také zakládá nebo spolupracuje na vědeckých výzkumech, na konání seminářů či konferencí. Na splnění svých cílů spolek kooperuje s médii, s odborníky z univerzit a akademických institucí. Spolek má také vlastní vědecký tým a využívá nezávislou laboratoř. Své požadavky formulují nejen vládním činitelům, parlamentu, ministerstvům – převážně Ministerstvu životního prostředí, Ministerstvu zemědělství a Ministerstvu obchodu a průmyslu, ale také zástupcům obcí a jednotlivých krajů. Dále organizace velmi spolupracuje s nadnárodními spolky Greenpeace včetně jejího mezinárodního vedení Greenpeace International, s kterým je spojena společnými cíli, principy a také organizační strukturou (Greenpeace ČR a). Díky mezinárodní spolupráci se například podařilo zpřísnit pravidla pro dovoz dřeva v Evropské unii. Český spolek ve spolupráci s Greenpeace Afrika odhalili přítomnost nelegálního dřeva z Konga v České republice. V Africe byly do kmenů stromů umístěny GPS lokátory, které pak upozornili na cílovou destinaci v dýhárně Horní Počaply (Hrábek 2021a). Finanční podporu k naplnění svých zájmů čerpá z členských příspěvků, skrze nadační granty a z darů fyzických a právnických osob, které mohou mít také podobu movitého i nemovitého majetku (Greenpeace ČR b).

Greenpeace používalo především přímé akce z počátku svého působení v 90. letech. Takovou přímou akcí byly blokády Temelína nebo v Libkovicích. V letech 1992–1995 aktivisté protestovaly proti rozšíření limitů těžby hnědého uhlí v Severních Čechách, které vedly ke srovnání obce Libkovice se zemí. Svůj nesouhlas spolek vyjádřil také prostřednictvím protestních akcí před budovou ministerstva obchodu a průmyslu. Téma limitů se otevřelo znovu v roce 2004, kdy se Greenpeace opětovně zapojilo do hlasitého nesouhlasu. Tentokrát se rozhodli na problematiku upozornit, kromě organizování občanských protestů v Praze a Horním Jiřetíně, pomocí výraznější akce, a tak zvolili let horkovzdušným balonem s transparenty. Kampaň prováděla také petice, kterou propagovali společně s Hnutím Duha.

Mezi další oblasti, v kterém Greenpeace uplatnilo svůj vliv byla kampaň proti ilegálnímu obchodu s toxickým odpadem, kterou provázely blokády přepravy z Německa. Kampaň vyústila v roce 1998, kdy se podařilo vyčistit nezajištěnou toxickou skládku v bývalém vojenském objektu Milovice. Na základě svých analýz vyzval spolek Ministerstvo životního prostředí a okresní úřad v Nymburce k nápravě (Bubeníková 1998). Skládku začala mizet v roce 2000, jelikož ale chyběla kontrola a informace ohledně toho, kam se odpady odvázejí, dalo Greenpeace podnět České inspekci životního prostředí (Šubrt 2000). Ještě v roce 1998 se podařilo Greenpeace prosadit zákaz PVC v obalech a od roku 2001 jsou z prodeje staženy také hračky obsahující PVC, díky vyhlášce Ministerstva zdravotnictví. K prosazení svého zájmu využilo hnutí nejprve protestů a petice za zákaz hraček z PVC, která byla zaslána ministryni zdravotnictví Zuzaně Roithové s více než dvěma tisíci podpisy (ČTK 1998).

Dalším velkým tématem a úspěchem Greenpeace byla aktivita ohledně chemické továrny Spolana v Neratovicích, kterou se zabývalo v rámci celosvětové kampaně proti dioxinům. V rámci kampaně proti továrně uspořádali ekologové několik výzkumů a analýz, jejichž výsledkům se dostalo mediální pozornosti a na základě té, se o problematiku začali zajímat politici. Ministerstvo životního prostředí zadalo podnět k vypracování analýzy rizik. V Neratovicích uplatňoval

spolek také konfrontaci vedení továrny. To mělo za následek vybudování železobetonové protipovodňové zdi, která měla ochránit Labe před dioxiny, což bohužel nepomohlo, jak ukázala povodeň v roce 2002 a následné výsledky rozborů vody a půdy v okolí (Šuta 2021). V důsledku pochybné státní zakázky na dekontaminaci budov vyslovilo Greenpeace požadavek na zákon, který by ukládal transparentní nakládání s penězi při sanaci starých ekologických škod. Výsledkem aktivity ohledně Spolany bylo zpřísnění podmínek pro sanaci starých ekologických škod.

V roce 2007-2009 se Greenpeace stavělo proti záměru vybudovat v Brdech radar protiraketové obrany Spojených států amerických. V roce 2008 aktivisté v Brdech na místě plánovaného radaru vyhlásili fiktivní stát Peaceland. Při této akci použili mediální strategii a přizvali také novináře, čímž si zajistili mediální pozornost. Vyhlášením nového státu, měli Spojené státy dle aktivistů vyjednávat nyní s novým státem, nikoli s Českou republikou (ČT24 2008). Dalšími oblastmi, kde se Greenpeace angažovalo bylo zastavení rozšíření územních limitů těžby hnědého uhlí v Severních Čechách, kdy se spolek zasadil o zachování města Horní Jiřetín. Poté co vláda (v roce 2019) definitivně rozhodla o neprolomení limitů, usiluje Pavel Tykač z uhelné společnosti Seven Energy o koupi uhelné elektrárny ČEZ Počerady. S tím nesouhlasí Greenpeace a Hnutí Duha a žádají vládu, aby proti prodeji vystoupila a „chránila tak zájmy zdraví, životního prostředí i Státní energetickou koncepci ČR, která počítá s uzavíráním uhelných elektráren“ (Greenpeace ČR 2019).

V roce 2021 vede své kampaně stále v okolí Horního Jiřetína, avšak nyní kvůli zastavení těžby dřeva v bukových lesích Krušných hor. Greenpeace žádá vyhlášení ochrany a bezzásahovosti celého území od Horního Jiřetína až po Národní přírodní rezervaci Jezerka (Greenpeace ČR 2021). Momentálně má své kampaně rozděleny do několika oblastí – Ochrana přírody, kde se konkrétněji věnuje lesům a pralesům, oceánům, ovzduší a změnám klimatu; kampaň Náš svět, která je zaměřena na udržitelný rozvoj a co nejmenší ekologickou stopu; Energetická revoluce, skrze kterou se Greenpeace snaží ukončit používání uhlí v

České republice; a nakonec kampaň zaměřenou čistě na klimatické vzdělávání (Greenpeace c).

7.3 Děti Země

Děti Země vznikají v roce 1989 z tehdejší pražské 75. základní organizace Českého svazu ochránců přírody „Bořena“. V roce 2001 se část členů oddělila a založila nové sdružení Arnika, která je také velmi aktivní a ve svém počínání úspěšná. V současné době pracuje spolek Děti Země především skrze místní pobočky a kluby, které se zaměřují na témata v dané oblasti (Děti Země b). Spolek věří v občanskou společnost, a právě proto působí decentralizovaně. Nejvíce využívanou strategií spolku je účast ve správních řízeních, které se týkají ochrany životního prostředí. Spolek využívá také spolupráce s politiky, státními institucemi, orgány veřejné správy a vědeckými pracovníky. Sami ekologové jsou velmi aktivní, co se týče publikační činnosti. Ke svým kampaním vydávají informační brožury, časopisy a knihy. Děti Země k zvýšení povědomí o problematice, kterou řeší, dále využívají osvětové a informační kampaně, meetingy a semináře. V současnosti mají své kampaně rozděleny do tří programů – Doprava, Příroda, Věc veřejná. Program Věc veřejná má za úkol připomínat, „co pro člověka znamená nezbytnost chránit své životní prostředí, [...] především odpovědným dospělým, kteří na to zapomínají – politici, úředníci veřejné správy a investoři“ (cit. dle Děti Země d). Součástí jsou dvě významné kampaně fungující od roku 1992 a 1995, Ropák roku – anketa o antiekologický čin a Zelená perla – anketa o antiekologický výrok.

V letech 1992-1995 se Děti Země věnovaly kampani za zákaz využívání freonů ve sprejích a čisticích a jejich následného uvolňování do ovzduší. První nesouhlas vyjádřily skrze otevřené dopisy adresované tehdejšímu premiérovi Václavu Klausovi a dalším poslancům. Společně s dopisy členové sepsali také petici „Za záchranu ozónové vrstvy“, kterou podepsalo více než sedmdesát sedm tisíc občanů (Cihlářová 1992). Následně poslancům ODA a LSU sdružení společně s Hnutím Duha předalo svůj návrh zákona o ozon ničících látkách. V roce 1993 pak obě sdružení uspořádala ekologický happening, kde vedoucímu kanceláře Poslanecké sněmovny Petru Kynšetrovi předala důvodovou zprávu k

zákonu na zástavu výroby, užívání a dovozu ozon ničících látek (Kajan 1993). Děti Země v tomto případě zvolily také strategii konfrontace výrobců a distributorů freonů, což přineslo pozitivní výsledek. Firmy a výrobci, kteří vyřadili freony, se pak následně přidali k požadavku zákazu freonů, a svůj společný postoj s ekology prezentovali v médiích a dopisech poslancům. Výsledkem celého snažení byl schválený okleštěný zákon, který zakazoval jen malé množství původně zmíněných freonů.

Koncem 90. let se spolek Děti Země přidává k ostatním ekologickým hnutím a pomocí přímých akcí – blokád, se snaží zabránit kácení v Národním parku Šumava. Tématem, kterému se Děti Země dlouhodobě věnují je dostavba dálnic a silnic. Největší kampaň byla vedena proti dostavbě úseku dálnice D8 Lovosice – Řehlovice, který prochází Chráněnou krajinnou oblastí České středohoří. Protestní akce byly vedeny již před rokem 1993, kdy se usilovalo o výjimku pro dostavbu ze zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Výjimku mohla zajistit novela zákona, o které sněmovna jednala v roce 1999. Na základě toho vznikla petice, kterou poslanecké sněmovně, konkrétně Stanislavu Grossovi, předal tehdejší předseda Děti Země Jindřich Petrlík (Dvořáková 1999). O rok později, v roce 2000, udělilo tuto výjimku Ministerstvo životního prostředí v čele s Milošem Kužvartem (Remešová 2000b). Přestože se Děti země účastnily v letech 1996-2001 správních řízení o udělení výjimky, proti rozhodnutí ministerstva se spolek nakonec odvolal (Děti Země c). Ekologové upozorňovali také na špatný výběr terénu. To se potvrdilo v roce 2013, kdy došlo k sesuvu, který poničil rozestavěnou dálnici a blízkou železniční trať. Dostavba dálnice se tak výrazně prodražila a prodloužila kvůli vleklým soudním sporům vedeným s Ředitelstvím silnic a dálnic. Spolek Děti Země však prodloužení dostavby připisuje krajskému úřadu, který „od dubna 2013 svou nečinností a opakovanými nezákonnostmi osm a půl roku odmítá povolit obnovení stavebního řízení“ (Miroslav Patrik cit. dle Děti Země a). Úsek dálnice D8 Lovosice – Řehlovice měl být zprovozněn v roce 2010, ale nakonec se to podařilo až v roce 2016. V roce 2020 bylo vydáno nové stanovisko EIA na podnět Děti Země (Děti Země a).

8 Závěr

Tato práce měla za cíl zmapovat vliv environmentálních zájmových skupin v České republice na veřejnou politiku v průběhu let 1993-2021. Zaobírala jsem se používáním různých nástrojů a strategií a jejich proměn v průběhu let. V práci jsem se zaměřila také na okolnosti jejich aktivit, například jaká byla politická situace, či kteří další klíčoví aktéři hráli důležitou roli u jednotlivých témat. Na začátku jsem představila také první základní legislativu dotýkající se ochrany přírody a krajiny, která byla poté základem environmentální legislativy po roce 1989. V socialistickém Československu nebyla ochrana přírody prioritou, přest se objevují lidé, kteří začínají upozorňovat na problémy spojené se životním prostředím, a vznikají první legálně fungující ekologické spolky. Vedle toho existují také skupiny fungující z undergroundu.

Od roku 1989 mohou environmentální skupiny volně působit. U nás využívaly především v 90. letech k prosazení svých zájmů mobilizační strategie, především přímé akce, blokády a dalších protestních akce. První blokády u nás se konaly kvůli dostavbě Temelína ve spolupráci se zahraničními spolky, jako byla rakouská pobočka Greenpeace, dále kvůli rozšíření územních limitů těžby hnědého uhlí v Severních Čechách, které vedly i přes snažení aktivistů k demolici obce Libkovic v průběhu 90. let. Další přímou akcí ekologů byly blokády v Národním parku Šumava, kde docházelo ke kácení v bezzásahových zónách. Tam aktivisté protestovali také v roce 2011, kde se k této formě strategie opět vrátili.

Od roku 1998 můžeme pozorovat obrat v environmentální politice. Ministrem životního prostředí se stává Martin Bursík ve vládě Josefa Tošovského, která s environmentálními skupinami spolupracovala. V tomto krátkém období ekologické spolky příliš nevyužívaly přímých akcí, které byly částí společnosti viděny jako radikální. K označení za radikály přispěla také aktivita vlády Václava Klause, která razila názor, že na ekologii je potřeba si nejdříve vydělat, a proto se musí Česká republika zaměřit nejprve na ekonomiku. V roce 1995 byl také vydán ve spolupráci s Bezpečnostní informační službu seznam extremistických (radikálních) skupin, na kterém se objevují některá sdružení jako Hnutí Duha,

Animal S.O.S. či Greenpeace. V očích části společnosti jsou ekologové stále viděni jako zelení ekoteroristé. Environmentální spolky se od protestních akcí pomalu přesouvají k lobbingu, k nabízení konstruktivnímu řešení daného problému a k práci s médii. Ve své práci přibližují, že se ekologové začali stále více zaměřovat na dlouholeté kampaně, na vzdělávací a publikační činnost a osvětu společnosti. Skrze veřejné mínění se tak snaží změnit postoj k problematice ochrany životního prostředí. Velmi důležitou se pro ně stala také spolupráce s vědeckými pracovníky. Díky tomu svá tvrzení a návrhy podkládají výzkumy a vědeckými expertízami. Postupem času se začala zlepšovat komunikace s vládními činiteli, také protože někteří bývalí členové ekologických sdružení, se sami stali politiky. Například zakladatel Hnutí Duha Jakub Patočka byl nějakou dobu členem Strany zelených. Ekologové také velmi spolupracovali s KDU-ČSL, jejímž členem byl Libor Ambrozek, který působil v letech 2002-2006 jako ministr životního prostředí a předtím byl členem Českého svazu ochránců přírody.

Vliv environmentálních skupin na rozhodování politických činitelů a tvorbu legislativy týkající se ochrany životního prostředí je neopomenutelný. Prostřednictvím svých aktivit dávají environmentální skupiny podnět k tvorbě nových zákonů nebo k jejich novelizaci. V mé práci jsem takto představila například zákon, kterým se zakazují škodlivé freony ničící ozonovou vrstvu, zákon o podpoře obnovitelných zdrojů energie či novelizace horního zákona, kterou byla zrušena možnost vyvlastnění pozemků kvůli těžbě.

Ze zkoumaného období jsem si vybrala tři environmentální skupiny. První je jedna z nejaktivnějších skupin – Hnutí Duha. Druhou vybranou skupinou je sdružení Greenpeace, jelikož není původně českou skupinou, nýbrž má svoje centrální vedení v zahraničí. Jejich aktivity jsou propojeny s globálně probíhajícími kampaněmi, kterými se řídí veškeré pobočky po světě. Poslední vybranou environmentální skupinou jsou Děti Země, které působí převážně na regionální úrovni a více spolupracují skrze přidružené spolky a kluby. V současnosti jsou tyto ekologické skupiny zastřešeny v asociaci Zelený Kruh, který zajišťuje podporu a zázemí ekologickým skupinám. Kromě toho také vybírá z řad

ekologů nevládní experty do mezioborových pracovních skupin, poradních orgánů a komisí vlády, skrze které ovlivňuje rozhodovací proces a výslednou podobu legislativy.

Z mé práce vyplynulo, že environmentální zájmové skupiny u nás využívají především nepřímých strategií, kam patří mediální a mobilizační strategie. Konkrétně se jedná o publikaci analýz a výzkumných zpráv, kontaktování médií, pořádání veřejných mítinků, organizování kampaní, pořádání blokád, demonstrací a jiných protestních akcí a organizování petic. Dále využívají i přímých strategií jako kontaktování politických představitelů, účasti na rozhodovacím procesu skrze připomínková místa či například zmiňované konání seminářů v Senátu České republiky.

9 Seznam použité literatury a pramenů:

- Ander, M. (2003a). Dokonané dílo zkázy. *Sedmá generace*. 26.2.2003 (<https://sedmagenerace.cz/dokonane-dilo-zkazy/>, 9.3.2022).
- Ander, M. (2003b). Náš drahý Temelín. *Sedmá generace*. 24.9.2003 (<https://sedmagenerace.cz/nas-drahy-temelin/>, 10.3.2022).
- Ander, M. (2003c). Vítězství nad freony – Kauzy ekologického hnutí III. *Sedmá generace*. (<http://zpravodajstvi.ecn.cz/index.stm?x=139908>, 12.3.2022).
- Baroch, P. (2010). Paroubek chce kvůli uhlí zbourat severočeské obce. *Aktuálně.cz*. 8.2.2010 (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/paroubek-chce-kvuli-uhli-zbourat-severoceske-obce/r~i:article:660107/>, 31.3.2022).
- Baroch, P. (2012). Firmy láká české zlato, těžbě překáží zákaz kyanidu. *Aktuálně.cz*. 7.10.2012 (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/firmy-laka-ceske-zlato-tezbe-prekazi-zakaz-kyanidu/r~i:article:759084/>, 28.3.2022).
- Bízková, R. a kol. (2005). *The Environment in the Czech Republic 1989–2004*. (Praha: Cenia).
- Bláha, J. (1999). *Blokáda zachránila Trojmezenský prales*. (http://sumava-corpus.narra.eu/Blok%C3%A1da_zachr%C3%A1nila_Trojmezensk%C3%BD_prales, 28.3.2022).
- Bubeníková, Z. (1998). Greenpeace ČR: Toxická skládka v Milovicích je časovaná bomba! Greenpeace zveřejňuje výsledky svých analýz. *Ekolist* 19.6.1998 (<https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/tiskove-zpravy/toxicka-skladka-v-milovicich-je-casovana-bomba-greenpeace-zverejnuje-vysledky-svych-analyz>, 4.4.2022).
- Buček, A. (2011). Akce Dno. *Veronica Časopis pro ochranu přírody a krajiny*. (<http://www.casopisveronica.cz/clanek.php?id=92>, 30.1.2022).
- Cihlářová, I. (1992). Děti Země předaly ČNR a V. Klausovi petici a otevřené dopisy. *Infobanka ČTK* 9.11.1992.

Císař, O. (2002). Strategie a transnacionální vztahy: politická pole a protitemelínská kampaň. *Politologický časopis* (3), s. 280-296.

Český svaz ochránců přírody (2019). *Historie ČSOP*. (http://www.csop.cz/index.php?cis_menu=1&m1_id=1001&m2_id=1062&m_id_old=1000, 30.1.2022).

Český svaz ochránců přírody (2021). *Základní organizace ČSOP*. (http://www.csop.cz/index.php?cis_menu=1&m1_id=1001&m2_id=1059&m_id_old=1006, 30.1.2022).

Červinka, P. (1999). *Životní prostředí České republiky* (Praha: Karolinum).

ČTK (1995a). Hnutí Greenpeace odmítá nařčení z extremismu. *Infobanka ČTK* 29.1.1995.

ČTK (1995b). Respekt: Vláda pojmenovala tuzemské extremisty. *Infobanka ČTK* 14.5.1995.

ČTK (1998). Greenpeace poslali Roithové petici za zákaz hraček z PVC. *Infobanka ČTK* 6.5.1998.

ČTK (1999). Ekologové chtějí žalovat ministra Kužvarta. *Infobanka ČTK* 18.5.1999.

ČTK (2000). Hnutí Duha navrhuje zákaz těžby zlata v ČR kyanidovou technologií. *Infobanka ČTK* 18.2.2000.

ČTK (2003). Nadace podpořila ekologické projekty dalšími sedmi miliony korun. *Infobanka ČTK* 30.11.2003.

ČTK (2005). Greenpeace by chtěli zákon pro sanace starých ekologických škod. *Infobanka ČTK* 21.9.2005.

ČTK (2011). Novým šéfem rady šumavského parku je Pícek, ředitel RRA Šumava. *Infobanka ČTK* 13.5.2011.

ČTK (2012). Sněmovna zrušila možnost vyvlastnění kvůli těžbě, *Aktuálně.cz*. 26.9.2022 (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/snemovna-zrusila-moznost-vyvlastneni-kvuli-tezbe/r~i:article:758656/>, 31.3.2022).

ČTK (2013a). Ekologové chtějí rozšíření první zóny NP Šumava na 52 pct území. *Infobanka ČTK* 9.5.2013.

ČTK (2013b). Čeští vědci a ekologové obhájili zonaci NP Šumava v zahraničí. *Infobanka ČTK* 26.9.2013.

ČTK (2013c). Někdejší významný politik Stráský povede šumavský národní park. *České noviny*. 14.2.2011 (<https://web.archive.org/web/20110217185002/http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/nekdejsi-vyznamny-politik-strasky-povede-sumavsky-narodni-park/596116>, 1.4.2022).

ČTK (2013d). Rusnokův kabinet již o limitech těžby uhlí jednat nebude. *Infobanka ČTK* 12.12.2013.

ČTK (2013e). Vláda schválila sporný návrh zákona o Národním parku Šumava. *Infobanka ČTK* 24.4.2013.

ČT24 (2008). *Greenpeace vyhlásili v Brdech samostatný stát Peaceland*. (<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1452740-greenpeace-vyhlasili-v-brdech-samostatny-stat-peaceland>, 4.4.2022).

ČT24 (2013). *Prezident Zeman: Těžební limity by se měly prolomit* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1069364-prezident-zeman-tezebni-limity-se-mely-prolomit>, 31.3.2022).

Děti Země (a). *Dálnice D8 přes České středohoří i po pěti letech s problémy*. (<https://detizeme.cz/zprava.shtml?x=2760239>, 5.4.2022).

Děti Země (b). *Historie Děti Země. Jak to všechno začalo* (<https://detizeme.cz/vznik.shtml>, 14.3.2022).

- Děti Země (c). *Historie kampaně k dálnici D8*. (<https://detizeme.cz/dokument.shtml?x=168133>, 5.4.2022).
- Děti Země (d). *Věc veřejná*. (<https://detizeme.cz/vec.shtml>, 5.4.2022).
- Enviweb (2005). Arnika docílila zpřísnění podmínek pro sanaci dioxinů ve Spolaně (<https://www.enviweb.cz/54798>, 30.3.2022).
- Enviweb (2008). Život začíná – těžba končí je mottem originální reklamní kampaně na Ústecku. (<https://www.enviweb.cz/68804>, 31.3.2022).
- Fiala, J. (1995). Zeleným se nelíbí seznam extremistických organizací. *Infobanka ČTK* 30.1.1995.
- Fiala, P. (1999). Definice zájmových skupin. K některým teoretickým problémům politologického výzkumu organizovaných zájmů. *Politologický časopis* 6 (1), s. 52–59.
- Foukal, J. (2005a). Paroubek: O limitech těžby rozhodne vláda do několika týdnů. *Infobanka ČTK* 5.12.2005).
- Foukal, J. (2005b). Šulc: Limity těžby obce neochrání, je třeba odepsat zásoby uhlí. *Infobanka ČTK* 30.6.2005).
- Greenpeace ČR (2019). *Snaha o prolomení limitů je pro nás uzavřená kapitola, přiznal veřejně generální ředitel Tykačových firem* (<https://www.greenpeace.org/czech/tiskova-zprava/3548/snaha-o-prolomeni-limitu-je-pro-nas-uzavrena-kapitola-priznal-verejne-generalni-reditel-tykacovych-firem/>, 31.3.2022).
- Greenpeace ČR (2021). *Horní Jiřetín si na kácení bukových lesů stěžuje Evropské komisi. Ústecký kraj, MŽP ani ČIŽP nejednají* (<https://www.greenpeace.org/czech/tiskova-zprava/14253/horni-jiretin-si-na-kaceni-bukovych-lesu-stezuje-evropske-komisi-ustecky-kraj-mzp-ani-cizp-nejednaji/>, 4.4.2022).
- Greenpeace ČR (a). *Naše hodnoty*. (<https://www.greenpeace.org/czech/nase-hodnoty/>, 4.4.2022).

Greenpeace ČR (b). *Stanovy spolku Greenpeace Česká republika*. (<https://www.greenpeace.org/czech/vseobecne-podminky/>, 4.4.2022).

Greenpeace ČR (c). *Ty jsi tou změnou, na kterou čekáš*. (<https://www.greenpeace.org/czech/zjisti-vic/>, 4.4.2022).

Hanzalová, L. (1992a). Ekologický happening před českou vládou. *Infobanka ČTK* 17.9.1992.

Hanzalová, L. (1992b). Děti Země kritizují federální vládu. *Infobanka ČTK* 17.3.1992.

Hnutí DUHA (2001). Hnutí DUHA: Hnutí DUHA ministři: podpořte vratné lahve. *Ekolist.cz* 23.3.2001 (<https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/tiskove-zpravy/hnuti-duha-ministři-podporte-vratne-lahve>, 29.3.2022).

Hnutí DUHA (2008). *Výroční zpráva 2007*. (Hnutí Duha: Brno).

Hnutí DUHA (2009). *Výroční zpráva 2008*. (Hnutí Duha: Brno).

Hnutí DUHA (2013). Zákon o národním parku Šumava (tisk 435): nejvíce kontroverzní body obou návrhů a jejich řešení. (https://www.hnutiduha.cz/sites/default/files/publikace/2013/05/nps_kriticke_body_zakona.pdf, 2.4.2022).

Hnutí DUHA (2021). Před 10 lety zabránila občanská blokáda vykáčení cenných oblastí NP Šumava (<https://www.hnutiduha.cz/aktualne/pred-10-lety-zabranila-obcanska-blokada-vykaceni-cennych-oblasti-np-sumava>, 1.4.2022).

Hnutí DUHA. Před 20 lety zachránila občanská blokáda unikátní Trojmezenský prales v NP Šumava před vykáčením. *Hnutí Duha* (<https://hnutiduha.cz/aktualne/pred-20-lety-zachranila-obcanska-blokada-unikatni-trojmezensky-prales-v-np-sumava-pred>, 28.3.2022).

Hnutí Brontosaurus (1974). *Jak se rodilo hnutí Brontosaurus*. (<https://web.archive.org/web/20170131043541/http://www.brontosaurus.cz/>, 30.1.2022).

Hornek, J. (2005). Ambrozek je proti těžbě pod Horním Jiřetínem, uhlí chce odepsat. *Infobanka ČTK* 21.12.2005.

Hrábek, L. (2021a). Nejdůležitější momenty v 50 let dlouhé historii Greenpeace. *Greenpeace* 13.9.2021
(<https://www.greenpeace.org/czech/clanek/14776/nejdulezitejsi-momenty-v-50-let-dlouhe-historii-greenpeace/>, 4.4.2022).

Hrábek, L. (2021b). Od blokády Libkovic ke konci uhlí: 30 let Greenpeace v České republice. *Greenpeace*. 6.9.2021
(<https://www.greenpeace.org/czech/clanek/14712/od-blokady-libkovic-ke-konci-uhli-30-let-greenpeace-v-ceske-republice/>, 3.3.2022).

Hrníčko, V. (2004). Ekologové a obce budou demonstrovat proti dalším reaktorům. *Infobanka ČTK* 14.1.2004).

Jelenová, Z. (2012). Ropák 1994: František Benda – mi(ni)str blátovitosti. *Deník referendum*. 10.4.2012 (<https://denikreferendum.cz/clanek/12944-ropak-1994-frantisek-benda--ministr-blatovitosti>, 3.3.2022)

Kajan, M. (1993). Ekologický happening před Poslaneckou sněmovnou. *Infobanka ČTK* 23.2.1993.

Kotecký, V. (2000). *Kyanidové loužení při těžbě zlata a toxické havárie*. (Hnutí DUHA: Brno).

Krajhanzl, J. (2014). Nádechy českého ekohnutí po 25 letech. *Sedmá generace*. 12.12.2014 (<https://sedmagenerace.cz/nadechy-ceskeho-ekohnuti-po-25-letech/>, 27.3.2022).

Kubičková, M. (2003). Ekologičtí aktivisté protestovali proti výstavbě přehrady. *Infobanka ČTK* 22.3.2003.

Kytka, I. (1995). Greenpeace protestuje proti označení za extremisty. *Infobanka ČTK* 3.2.1995.

Milý, V. (1995). Vláda jednala o extremismu - Ruml a Novák dostali pokyny. *Infobanka ČTK* 10.5.1995.

Ministerstvo životního prostředí ČR (1990). *Životní prostředí České republiky* (Praha: Academia).

Ministerstvo životního prostředí ČR (2004). *Státní politika životního prostředí České republiky 2004-2010*. (MŽP: Praha).

Ministerstvo životního prostředí ČR (a). *Historický vývoj Státní politiky životního prostředí ČR*. (https://www.mzp.cz/cz/historicky_vyvoj_statni_politiky, 27.1.2022).

Ministerstvo životního prostředí ČR (b). *Kontaktní centrum proti korupci a protiprávnímu jednání. Přehled poradců a poradních orgánů MŽP 2015-2021*. (https://www.mzp.cz/cz/kontaktni_centrum_proti_korupci, 25.3.2022).

Ministerstvo životního prostředí ČR (c). *Rada vlády pro udržitelný rozvoj*. (https://www.mzp.cz/cz/rada_vlady_pro_udrzitelny_rozvoj, 25.3.2022).

Moldan, B. Vstup do EU a životní prostředí. (<https://www.czp.cuni.cz/czp/index.php/cz/zdroje-informaci/konference/219-vstup-do-eu-a-zivotni-prostredi>, 27.3.2022).

Moravec, J. (2009). 30 let Českého svazu ochránců přírody. *Ochrana přírody*. 16.12.2009 (<https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zamereno-na-verejnost/30-let-ceskeho-svazu-ochrancu-prirody/>, 31.1.2022).

Moravec, D. (2001). Ekologové nechtějí přehradu v Nových Heřminovech na Bruntálsku. *Infobanka ČTK* 2.2.2001.

Moravec, D. (2003a). Ekologové dali premiérovi výzvu, ve které nesouhlasí s přehradou. *Infobanka ČTK* 30.11.2003.

Moravec, D. (2003b). Krajszí zastupitelé doporučili zatopení Nových Heřminov. *Infobanka ČTK* 19.6.2003

Moravec, D. (2003c). Lidé mají pohlednici na záchranu Heřminov poslat hejtmanovi. *Infobanka ČTK* 17.5.2003.

Moravec, D. (2003d). Obyvatelé Nových Heřminov doufají, že jim EU zachrání domovy. *Infobanka ČTK* 11.5.2003.

Moravec, D. (2004). Aktivisté zahájili sbírku pro Nové Heřminovy; má zaplatit studii. *Infobanka ČTK* 22.3.2004.

Mrázová, Š. (2015). Ekologové i vědci vládu kvůli prolomení limitů kritizují. *Infobanka ČTK* 19.10.2015.

Nesehnutí (2017). *Kdo tady šéfuje? Aneb nehierarchické řízení v praxi* (Brno: Nesehnutí).

Občanské sdružení Kořeny (2015). *Shromáždění za zachování limitů těžby a vzpomínka na obce zničené těžbou* (<https://oskoreny.webnode.cz/news/shromazdeni-za-zachovani-limitu-tezby-a-vzpominka-na-obce-znicene-tezbou/>, 31.3.2022).

Paměť národa (2016). *Prof. RNDr., CSc. Bedřich Moldan*. (<https://www.pametnaroda.cz/cs/moldan-bedrich-20161024-0>, 30.1.2022).

Patrik, M. (2009). Dvacetiletí ekologického hnutí. *Děti Země*. 18.12.2009 (<http://detizeme.cz/zprava.shtml?x=2210302>, 29.12.2022).

Patrik, M. (2019). Naším cílem není však pouze ochrana přírody. *Sedmá generace*. 17.12.2019 (<https://sedmagenerace.cz/nasim-cilem-neni-vsak-pouze-ochrana-prirody/>, 31.1.2022).

Pešky městem. *Historie*. (<https://peskymestem.cz/o-nas/historie/>, 31.1.2022).

Pinková, A. (2013). Vliv institucionálního zapojení nevládních organizací na volbu strategií. *Středoevropské politické studie* 15 (1), s. 40–53.

Pišoftová, A. (2001). Stavbu nádrže na Bruntálsku projednají starostové s ministerstvem. *Infobanka ČTK* 7.3.2001.

Pražáková, H. (2008). Ústecký kraj chce nechat odepsat uhlí pod Jiřetínem. *Aktuálně.cz*. 14.10.2008 (<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ustecky-kraj-chce-nechat-odepsat-uhli-pod-jiretinem/r~i:article:619259/>, 31.3.2022).

Prokš, M. (2021). U počátků Hnutí Brontosaurus stál pardubický lesník Jiří Jiránek. *Paměť národa*. 20.12.2021 (<https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/u-pocatku-hnuti-brontosaurus-stal-pardubicky-lesnik-jiri-jiraneck>, 31.1.2022).

Referendum 2000. (<https://web.archive.org/web/20001017002055/http://www.referendum2000.cz/>, 10.3.2022).

Remešová, S. (2000a). Hnutí Duha navrhne uzákonit zálohy na recyklaci nápojových lahví. *Infobanka ČTK* 7.3.2000.

Remešová, S. (2000b). Kužvartův úřad vydal výjimku pro průchod D 8 Českým středohořím. *Infobanka ČTK* 20.7.2000.

Senát ČR (2001). *K návrhu zákona o obalech se zaměřením na problematiku zachování systému vratných lahví*. (https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=11470&id_var=11470, 29.3.2022).

Stenoprotokol 13. schůze Poslanecké sněmovny ze dne 11. května 1999. *Vládní návrh zákona o vyhlášení Národního parku České Švýcarsko a o změně zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, druhé čtení*.

Stenoprotokol 26. schůze Poslanecké sněmovny ze dne 11. července 2000. *Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích a o Českém geologickém úřadu, ve znění zákona č. 543/1991 Sb., a zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, třetí čtení*.

Stenoprotokol 39. schůze Poslanecké sněmovny ze dne 26. října 2001. *Vládní návrh zákona o obalech a o změně některých zákonů (zákon o obalech), třetí čtení.*

Stenoprotokol 54. Schůze Poslanecké sněmovny ze dne 9. května 2013. *Vládní návrh zákona o Národním parku Šumava a o změně zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, první čtení.*

SÚJB. *Melkský proces.* (<https://www.sujb.cz/mezinarodni-spoluprace/melksky-proces>, 25.4.2022).

Šafářová, H. (1995). Greenpeace se obrací na Klause a odmítá označení za extremisty. *Infobanka ČTK* 2.2.1995.

Šmíd, M. (1996). Greenpeace: Zákon není dostatečnou ochranou ozónové vrstvy. *Infobanka ČTK* 2.1.1996.

Šubrt, P. (2000). Greenpeace: Z Milovic byly již nejnebezpečnější odpady odvezeny. *Infobanka ČTK* 1.9.2000.

Šubrt, P. (2002). V pondělí začnou instituce jednat o průzkumu okolí Spolany. *Infobanka ČTK* 28.11.2002.

Šubrt, P. (2003). Greenpeace: Ambrozek a Vítek blufují o státní zakázce ve Spolaně. *Infobanka ČTK* 4.6.2003.

Šubrt, P. (2005). Způsob sanace dioxinů ve Spolaně znepokojuje hlavně ekology. *Infobanka ČTK* 12.1.2005.

Šuta, M. (2002). Spolana — časovaná bomba na břehu Labe. *Sedmá generace* 30.10.2002 (<http://sedmagenerace.cz/spolana-casovana-bomba-na-brehu-labe/>, 30.3.2022).

Šuta, M. (2003). Dioxinové kachny „made in Spolana“. *Sedmá generace* 27.3.2003 (<http://sedmagenerace.cz/dioxinove-kachny-made-in-spolana/>, 30.3.2022).

Šuta, M. (2021). 50. let Greenpeace: Jak se psal příběh plný jedů v neratovické Spolaně. *Greenpeace* 12.9.2000

(<https://www.greenpeace.org/czech/clanek/14997/50-let-greenpeace-jak-se-psal-pribeh-plny-jedu-v-neratovicke-spolane/>, 4.4.2022).

Thomas, C. S. (2004). *Research guide to U.S. and International Interest groups* (London: Praeger).

Tůmová, J. (2002). Ekologové žádají ministra, aby jim pomohl v kauze Spolana. *Infobanka ČTK* 18.7.2002

Usnesení vlády České republiky ze dne 10. března 1993 č. 109 k problematice dostavby jaderné elektrárny Temelín. (https://kormoran.odok.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/6925AD93BE283D82C12571B6006FCE61, 10.3.2022).

Usnesení vlády České republiky ze dne 26. dubna 2000 č. 752 k poslaneckému návrhu zákona o způsobu provedení referenda, o uvedení jaderné elektrárny Temelín do provozu a o změně a doplnění dalších zákonů. (https://albatros.odok.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/26467B7B4604DEEDC12571B6006FCA8E, 10.3.2022).

Usnesení vlády České republiky ze dne 30. října 1991 č. 444 ke zprávě o územních ekologických limitech těžby hnědého uhlí a energetiky v Severočeské pánvi. (https://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/7DCED4838DD30F36C12571B6006B9ABD, 26.2.2022).

Vašků, V. (2001). Greenpeace požaduje zlikvidovat dioxinový "Černobyl" ve Spolaně Neratovice. *Tisková zpráva Greenpeace* 4.5.2001 (<http://archiv.greenpeace.cz/release/01/010504.htm>, 30.3.2022).

Vláda ČR (1999). *Národní program pro přípravu na členství v EU*. (<https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/!-narodni-program-pro-pripravu-na-clenstvi-v-eu-3--3-5-2078/>, 27.3.2022).

Vláda ČR. *RNDr. Martin Bursík*. (<https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/mirek-topolanek-2/rndr--martin-bursik--38423/>, 12.3.2022).

Zajoncová, D. (2005). Z historie nevládní ochrany přírody. Tis – Svaz pro ochranu přírody, krajiny a lidí. *Veronica. Časopis pro ochranu přírody a krajiny*. (<http://www.casopisveronica.cz/clanek.php?id=827>, 30.1.2022).

Zákon č. 282/1991 Sb., o České inspekci životního prostředí a její působnosti v ochraně lesa.

Zákon č. 35/1967 Sb., o opatřeních proti znečištění ovzduší.

Zákon č. 366/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 62/1988 Sb., o geologických pracích a o Českém geologickém úřadu, ve znění zákona č. 543/1991 Sb., a zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 388/1991 Sb., o Státním fondu životního prostředí České republiky.

Zelený kruh (a). *Členové asociace ZK*. (<http://zelenykruh.cz/o-nas/clenove/>, 30.3.2022).

Zelený kruh (b). *Kdo jsme*. (<http://zelenykruh.cz/o-nas/kdo-jsme/>, 6.4.2022).

Zpravodaj MŽP ČR (1999). *Připravovaný Národní park České Švýcarsko* ([https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/08E9DE9AAC27EB7AC1256FC800405B4E/\\$file/zprav301.html](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/08E9DE9AAC27EB7AC1256FC800405B4E/$file/zprav301.html), 28.3.2022).

10 Resumé

In this bachelor thesis I focus on environment interest groups in the Czech Republic and their influence on public policy making mainly during the years 1993-2021. I also focus on period before Velvet Revolution and before declaration of the Czech Republic. I want to find which strategies and tools the interest groups use.

I divide the thesis into three parts. In the first one I define interest groups and their possible way of defending interests. I specify the strategies according to typology by Anne Binderkrantz. The second part comprise research period divided into four phases - Phase before year 1989, Constitutive phase 1990-1998, Phase before joining the European Union 1998-2004 and Phase after joining the European Union. In each of them, I choose examples of their influence on decisions of the representatives and on the policy making. The last part of my thesis is a selection of three czech environmental interest groups – Hnutí Duha, Greenpeace and Děti Země.

My thesis showed that environmental interest groups in the Czech Republic mainly use indirect strategies, which include media and mobilization strategies. They also use direct strategies, especially contacting political representatives.